





REPRESENTERA OCH KONSUMERA LANDET  
-jag körde som en gran genom Sverige

Ett examensarbete i landskapsarkitektur vid  
Institutionen för landskapsplanering,  
Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU,  
Alnarp, Sverige  
2006

av LOUISE ANDERSSON

handledare PETER DACKE  
GUNILLA LINDHOLM  
DAVID KRANTZ

REPRESENT AND CONSUME THE LAND  
-I drove following the picture of a spruce through Sweden

A diploma work in Landscape Architecture  
at the Department of Landscape Planning,  
Swedish University of Agricultural Science,  
SLU, Alnarp, Sweden  
2006

by LOUISE ANDERSSON

supervisor PETER DACKE  
GUNILLA LINDHOLM  
DAVID KRANTZ

Överallt omkring oss denna vår fördystrande fiende  
och brusande vän.  
Vad vore vår värld utan granar,  
utan massaved, julgran och gravens ris.  
Vad vore den utan de skuggande sagor  
som bara kan berättas av granar.  
Vi uppsöker gläntornas ljus  
och bor till en del i städer  
där vi får för oss  
att vi är oss själva.  
Ändå är vi vad vi är  
ett granskogsfolk  
och med gran skall vi myllas.

(Harry Martinson 1974)

*A culture is no better than its woods.*

(Wystan Hugh Auden)

Prolog.....	13
<b>DAG 1</b> .....	15
Bilden och Verkligheten.....	15
Bilden av Naturen, Människan och Kulturen.....	18
Bilden av Landskapet.....	24
Bilden som Fotografi.....	26
Bilden som Karta.....	29
Bilden – den Estetiska och min Bild av Konst.....	33
<b>DAG 2</b> .....	35
Bilden som Identitet.....	36
Bilden av det Svenska Jordbrukslandskapet.....	39
Bilden av den Svenska Skogen.....	41
Bilden av Granen och Granen som Ikon.....	47
<b>DAG 3</b> .....	50
<b>DAG 4</b> .....	52
Bilden av Sverige.....	53
Bilden – Min, Andras och Ingens.....	62
Bilden – att Se och Värdera.....	65
<b>DAG 5</b> .....	68
Bilden av Sevårdheter och om att vara Turist.....	68
Bilden från en Resa och Bilden från en Transport....	75
<b>DAG 6 – DAG 7</b> .....	81
Bilden – den Kollektiva.....	82
<b>DAG 8</b> .....	83
Bilden som Talar – Konst och Reklam.....	84
Bilden som Säljer.....	86
<b>DAG 9</b> .....	88
Bilden som Konsumtion.....	88
<b>DAG 10</b> .....	94
Epilog.....	95
Källor.....	99
Abstract.....	107

## Prolog

*Images are no longer what they used to be. They can't be trusted anymore. We all know that. You know that! When we grew up, images were telling stories and showing things. Now they are only to selling, stories and things. They've changed now before our eyes. They don't even know how to show anything anymore. Images are selling out the world. In a big discount!*

Filmmakaren i Wim Wenders film Lisbon Story har tappat tilltron till bilder. Han kan inte längre förmå sig till att ägna sig åt sitt filmskapande på det sätt som han brukar. Han beskriver hur det känns som han riktar en pistol varje gång han riktar kameran. Livet liksom dras ur saker. Det vi idag producerar är skräp, bilder är skräp och det är vi som gjort dem till skräp. Han är uppgiven men tror sig ha kommit på ett sätt på vilket han ska kunna producera bilder som visar hur världen *egentligen* ser ut. Han menar att en bild som ingen sett inte kan sälja något och att den därför är ren och vacker. Den är i harmoni med världen, och bilden och det den representerar hör därför ihop. Det är först när vi ser på bilden som saker i den dör. Han får för sig att han ska skapa ett bibliotek av osedda bilder och börjar filma med kameran på ryggen. Ljudproducenten lyckas dock slutligen övertyga honom om att denna osedda objektivitet är helt ointressant och att det som är värt något är bilder som kommer från hjärtat. Lita på dina ögon.

13

Sverige, ett namn på något – fyllt, förknippat, representerat, värderat. När jag blundade

och tänkte på Sverige såg jag en gran.

Jag kör bil som en gran genom Sverige. Granen - en typ av bild. Kartan - en annan typ av bild. En inre och en yttre representation av ett och samma landskap. Ett landskap som ramas in av Sveriges nationsgränser. Jag kör bil på kanten mellan dessa två representationer men också mellan landskapet och bilden av landskapet. Jag vill med filmkameran som verktyg utforska en individs varseblivning av landskap. För att nå detta mål blir det nödvändigt att destabilisera min egen verklighet – att utforska mig själv. På ett sätt är resan slumpartad, på ett annat sätt är den styrd av mig. På samma sätt är filmen både styrd och slumpartad. Samma fasta kameravinkel används genomgående i alla scener. Filmarna gör jag efter ett förutbestämt mönster. Filmen visar min bakgrund; det jag ser men kanske inte registrerar. Examensarbetet består av två delar; dels en film och dels denna skrift.

14

Vem producerar mitt landskap och hur konsumerar jag det? Vad kan man lita på – representationen eller det representerade? Är landskapet en imitation av sig självt? Jag för ett resonemang utifrån en individ och en subjektiv handling.

Att låta sig fångas av sina egna inre bilder, fantasier och verkligheter, dras med av dem och släppa greppet och den rådande styrda rumsordningen för en stund. Det var vad jag lät jag mig göra när jag körde som en gran genom Sverige.

## DAG 1 748 km

**Film kl 05.02:** Röd skåpbil... en parkering, höghus i bakgrunden. Kommer ut på en stor väg. Öppet jordbrukslandskap, en allé, vit herrgård, små träd-dungar, långt borta en kraftledning. En stor motorväg skär landskapet, ytterligare en löper på en bro över. Öppet, grönt, enstaka små hus inbäddade i gröna kuddar, en allé...

Det är tidigt. Klockan är tio över fem. Solen gick upp halv fem, men det är inte så mycket sol idag. Det blir bara ljusare. Nu kör jag på E22 precis norr om Lund. Är spänd på hur första filmningen blev. -Louise vakna, hur kör du?! Koncentrera dig på vägen nu!

### Bilden och Verkligheten

Det finns som jag ser det ingen verklig verklighet, endast en verklighet så som varje individ uppfattar den. Materialen existerar och naturlagar råder men så fort en betraktare kopplas in så förvandlas, hos betraktaren, denna materia och dessa lagar till intryck. Och intryck är individuella. Verklighet är fysisk materia på vilken vi projicerar inre föreställningar och bilder. Således är bilden av landskapet individuell. Trots detta kommunicerar vi med varandra i och om våra olika verkligheter utan större bekymmer. Detta måste betyda att min varseblivning är snarlik

15



16 din. Vad som förenar våra intryck förutom dessa faktiska fysiska ting och händelser (materia och naturlagar som träd och vind och stenar och vågor) är kommunikation. Vi bekräftar våra intryck genom varandra. Men genom att gruppera och lägga till värderingar och tidigare erfarenheter bidrar denna sociala kommunikation även till att skilja vår varseblivning åt. Allt jag upplever samlas i min individuella preferensbank, vilken det ständigt hämtas material ifrån till skapandet av min verklighet. Intryck som upprepas och som talar till mig så att preferenser i min bank aktiveras får ett större värde genom denna upprepade bekräftelse. Detta oavsett om intrycken kommer från något självupplevt eller från en representation av något. Representationen kan bestå av en myt. Till slut kan myten genom denna upprepning bekräfta sig själv och representationen av något blir därmed *sannare* än det den representerar. Denna *mytspiral* tenderar att frysa värden. Alla de fysiska bilder vi omges av är ett exempel på en starkt bidragande faktor till en sådan *mytspiral*. Dessa bilder, politiska, kommersiella eller *oskyldiga*, länkas samman i vårt preferensförråd och är, tillsammans med egna upplevelser och erfarenheter, producenter av verklighet. Verkligheterna blir mer och mer likställda och statiska ju fler bilder med frysta värden som produceras. Därmed sätter den information som ofta presenteras via media gränser för vår verklighetssyn.

Det är så fantastiskt vackert när det är såhär grönt. Gräset är alldeles... ja gräsgrönt,

ljusgrönt. Det är nu som man ser alla färgskillnaderna som mest, alla gröna nyanser.

/.../

Nu kör jag på vägen mellan Växjö och Kalmar och klockan är tio över nio. Den här vägen har jag kört många gånger. Och de gånger jag åkt den är ännu fler. Skönt att köra såhär på morgonen när det knappt är någon trafik. Vägen är smal. Det är bara granskog och upp och ner och svårt att köra om. Det är skarpa svängar och man ser ingenting för alla granar. Men nu är denna täta granskog... ja även den blir något annat såhär års. Den skiftar i färg och alla pionjärväxter som vuxit upp där det är lite glesare och på kalhyggerna, som björk och ask och al och allt vad det är, är mycket ljusare. Det är vackert och alla nya skotten på granarna bara lysar. Det är som att jag i och med denna resa börjat titta på landskapet på ett annat sätt. Mer intensivt tror jag. Säkert bara för att jag vet att det är det som denna resa lite går ut på. Jag har aldrig blivit så rörd av ett landskap som idag. Det är mäktigt. Jag körde förbi en virkesuppsamlingsplats där man lagt upp virket efter all nerblåst skog

mellan Växjö och Vislanda. Det såg ut som om det varit krig. Ruggigt. De vattnar träet för att det inte ska torka för snabbt och spricka, så virket var därför alldeles svart. Det är visst Sveriges nationaldag idag. Hade ingen aning om det när jag bestämde mig för när resan skulle påbörjas, men det var ju passande... eller också inte...

### Bilden av Naturen, Människan och Kulturen

Natur är ett omfattande begrepp och många forskare har ägnat sig åt att försöka definiera vad natur är och hur natursyn förändrats över tid. Tydligt är att synen på, och förhållandet till, naturen följer samhällsutvecklingen i övrigt.

Det finns inte någon ursprunglig natur, opåverkad av människan. Även på platser som människan aldrig snuddat vid har hennes partiklar varit, antingen via luft eller via vatten. Vi formar allt omkring oss, vi skapar landet - landskap. Ordet kultur kommer ur latinets *colore* – odla, bebo, sköta, vårda och bevara. Ett begrepp med romerskt ursprung som syftar till människans umgänge med naturen i betydelse att bearbeta och sköta naturen tills den lämpar sig för människor att bo i. Ett omvårdande samspel, i skarp kontrast till alla strävanden att tämja och underkasta naturen människan. Hannah Arendt härleder förhållandet till naturen, denna tudelning, till romarna och grekernas kontrasterande naturrelation. Romarna sysslade med jordbruk

och jämförde även konstens tillkommande med framväxten av landsbygd. För grekerna däremot, var jordbruket en del av en tillverkning. En tillverkning i vilken människan fick användning av sina geniala tekniska uppfinningar för att på bästa sätt behärska naturen. Två skiljda förhållanden till natur och två skiljda tillämpningar av begreppet kultur som fortfarande har en parallell existens och som än idag avgör innehåll och innebörd när vi talar om dessa båda begrepp. (Arendt 2003, original 1968)

Begreppet kultur är alltså mycket vagt och komplext, både i tid och i rum. Man kan odla jorden men man kan också odla själen och intellektet. Detta är, utifrån romarnas förhållningssätt, också kultur. Jag kan läsa DN:s kulturdel; då läser jag om dans, teater, litteratur, musik, konst, arkitektur, design et cetera. Kultur är också något diffust som ligger i mitt varande och som går att knyta samman med andra människors varande. Detta, som då förenar en grupp av människor ligger alltså till grund för en kultur som jag blir en del av. Jag är till exempel en del av en svensk kultur, en arkitektkultur, en västerländsk kultur, en satsa-på-dig-själv-och-lyssna-till-ditt-inre-kultur samt en kultur vars verklighet byggs upp av bilder och representationer. Alla kulturer är flytande och man kan ha allt från hela kroppen till ett finger med för att ändå vara en del av den. Kulturer dirigerar människors handlingar och de går att finna både i människors huvuden och mellan människor. En kultur har sina rötter i händelser och influenser. Med ett romerskt perspektiv - skulle man då kunna

säga att kultur är mänskligt handlande vars syfte är sin egen utveckling?

Ett sätt att se på naturen är som en livgivande process ur vilket det konkreta föds. Ett träd är inte naturen i sig själv utan en produkt av naturen. Naturen påverkas av människan. Naturen är inte god, men inte heller ond, den bara är och fortskrider. Natur är kultur, människa är kultur – allt är kultur och själva kulturen är en process likt naturen.

Nu börjar Sverige äntligen vakna till liv. Trodde det var kört ett tag... Oj oj oj, det firas! Det var en bil som körde förbi med två svenska flaggor på taket. Nu är klockan tio över elva och jag sitter utanför Mc Donald's på Baronen. Jag hade hoppats på att det där trevliga fiket inne i Kalmar skulle vara öppet och att jag skulle kunna gå dit och äta frukost och det hade jag sett fram emot mycket men hela stan var verkligen helt öde. Jag skojar inte, det var helt öde. Jag trodde att det skulle finnas ställen som öppnade vid tio ändå men nej då. Så jag fick åka till Mc Donald's, inte sådär jätteroligt, men nu har det faktiskt börjat röra på sig och det var ju skönt det. Det är väl antagligen typiskt svenskt det där att det verk-

20

ligen kan bli helt öde - även dagtid, och nu är vi ändå i en stad i SÖDRA Sverige... Lätt att bli deprimerad. Har kollat in det nya torget. Lyckat. Har fått ny energi. Ska ta och kolla i Atlasen hur jag ska köra härnäst. Befinner mig nu på den sydöstra grenspetsen av granen skulle man kunna säga.

*- Visst är det hemskt att se. Eländigt. Titta, här ligger de träd på träd på träd flera meter upp.*

*- Jaa.*

*- Här kan man inte gå fram alltså. Skogspromenaderna blir ju lite knepigare framöver, den saken är klar.*

*- Ja, jag har fått göra om min veckotur totalt för det går inte att ta sig fram där. Där jag förut gick genom en skapligt högstammig skog är det nu ett enda virrvarr, även nu sen de har börjat ta ut timret.*

*/.../*

*- Jag tror att djuren är mycket mer anpassningsbara till förändringar i naturen än vad vi är egentligen, för vi har en mycket bestämt uppfattning om hur natur ser ut eller ska se ut tror jag vi svenskar, om vi nu ska använda det här begreppet vi svenskar. Vi*

21

definierar ju oss själva som ett naturälskande folk och då förmodligen i jämförelse med andra folk som vi utgår ifrån inte alls har samma känsla för natur som vi har.

- Varför är vi så fascinerade av naturen vi som bor i det här landet?

- Den första frågan som man kanske skulle ställa sig är: Är det verkligen så eller är det bara vi själva som älskar den bilden av oss? Det finns ju undersökningar som visar detta, känner du dig lugn och harmonisk nu? Det gör nio av tio svenskar ute i skogen. Sex av tio svenskar tycker det är viktigt, som du, att hålla på att plocka svamp eller bär eller fiska eller jaga.

/.../

- ... Sverige är en enda stor natur. Vi är oerhört bortskämda med att vara så få.

/.../

- ...Och så har vi det här med allemansrätten.

- Ja, som är fantastisk. En gudagåva som vi aldrig tänker på egentligen. Jag kan gå precis var jag vill, jag kan plocka bär, jag kan plocka svamp och det känns ju som en stor gåva, dessvärre tänker man nog inte på det man tar det som för självklart.

- Ja, men det beror ju också på att detta är något vi har med oss sen barnsben. Det är väldigt kodifierat detta. Danskar och tyskar och andra utlänningar som kommer hit och utnyttjar den svenska allemansrätten, de gör inte helt rätt. De går lite fel, de går in på någons tomt, de fiskar där de inte får, de feltolkar. Och då blir vi så förbannade.

- Jag har en grekisk vän, det räcker med att han kommer tvåhundra meter från huset så ser det ut som han går och väntar på en taxi. Så riktigt vana vid det är de inte.

/.../

- ...Riktiga svenskar älskar natur och lär sig mer om den.

- Visst är det så. Tror du det finns mulleskolor i Iran?

- Mullaskolor kanske... Nej, det är väl inte troligt.

- Och där till exempel, tror du att en invandrare från Vietnam skulle känna igen en bofink?

/.../

- Det är bäst vi skyndar oss då.

- Ut i skogen tycker jag. Inte torget.

- Nej. För en riktig svensk firar naturligtvis nationaldagen i naturen.

(Lasse Wilén och Anders Bör-

### Bilden av Landskapet

För mig är landskapet allt det jag ser framför mig. Produkten av processen natur *och* processen kultur, det vill säga produkten av det som fortgår oberoende av människan tillsammans med produkten av alla mänskliga aktiviteter, rurala och urbana. En formbar produkt i ständig förändring. I motsats till naturen går ett landskap att betrakta. För att någon ska kunna ha synpunkter på naturen måste den därför transformeras till en landskapsvy. I vardagligt tal sätts dock ofta likhetstecken mellan natur och landskap.

Liksom natur och kultur saknar landskapet fasta definitioner. Det förändras genom de betydelser vi ger det. Förståelsen för landskap förändrades radikalt i och med centralperspektivets tillkomst under renässansen. Djup och rumslighet fick en helt ny betydelse. Man lärde sig genom och utifrån denna representationsforms *regler* att läsa av det representerade landskapet. Ögat lärde sig uppfatta avstånd. Människan ställdes under denna tid i centrum och allting mättes utifrån henne.

Landskapet som vy och landskapet som produkt av handling; två skilda aspekter av ett och samma begrepp. Svenskan skiljer inte dessa åt. I Sverige är landskap alltid bara landskap. Jämför detta med till exempel italienskan som använder *paissaggio* eller *territorio* helt beroende på vad ämnet berör; materialitet eller visualitet. Vi lever

i en visualiserande tid; det som ögat kan se har en överordnad roll. Landskapet har blivit beroende av dess representationer. Det är genom dessa som landskapet formuleras. Landskapet börjar existera och får ett värde när det hamnar på bild. Denis Cosgrove skriver 1985 att landskap börjar vid en bild och efter det förstås världen.

Landskap står alltså både för en form av representation och för något som är representerat. Landskapet fungerar som referens till representationen av landskapet, men representationen av landskapet fungerar å andra sidan också som referens till det landskap den representerar. Bilden av landskapet skapar landskapet. Relationen är cirkulär. Kenneth Olwig beskriver det som en själv-refererande cirkulerande referens i vilken landskapet skapas i sin egen representationsbild. (Olwig 2004)

Bilden som representation av landskapet hjälper oss att bearbeta och reflektera över våra intryck, men problem uppstår när dessa representationer tas för givna och jämföras med den värld de representerar. Till slut blir det svårt att skilja på vad som är landskap och vad som är representation. Det ena förstärker det andra i en ständigt pågående process. I representationen skapas gränser som egentligen inte existerar men som genom den cirkulära processen får sitt berättigande i det landskap representationen representerar. Samma geometriska principer har ofta format både landskapet och representationen. Allt från markindelning, ekologiska mönster (som utan kartan inte hade varit synliga)

och perspektivistiska vyer till arkitektens vurm för så kallad planestetik. I och med postmodernismen har man börjat ifrågasätta detta, men det är ingen lätt uppgift att bryta en sedvänja som vuxit fast i ett folk. Ett stort första steg är, som så ofta, reflektion och medvetenhet.

Nu kör jag på en liten liten väg mellan Bäckebo och Ruggstorp eller det är mellan... nu ska vi se... Jonsryd... säg inte att jag redan börjar köra fel. Jonsryd... Här är i alla fall så extremt idylliskt. Syrener, röda stugor. Småländsk marknadsföring i ett nötskal. Hundkax och björkar och det är bara för mycket helt enkelt.

Äntligen har Sverige vaknat. Några få solstrålar letar sig igenom molnen så det gröna bli alldeles gyllene. Det är folk ute och fåglarna kvittrar och det är sån skillnad. Det är sån skillnad. Det är alldeles underbart och här är så fint.

### Bilden som Fotografi

Fotografiet är glömskans, och många gånger även minnets, fiende. När jag fotograferat en resa blir jag ofta besviken på mina bilder när jag kommer hem. Sammanfattningen av resan i minnet stämmer inte överens med sammanfattningen av resan på mina fotografier. Det är ofta något som saknas. Händelser, platser eller miljöer jag minns finns inte

med på bilderna. Det uppstår då en konflikt om vad som ska få leva kvar från resan. Det är svårt att uppleva och fotografera samtidigt. Antagligen är det delvis därför som de två representationerna minne och fotografi inte går hand i hand.

*Från den ena änden till den andra tycks staden fortsätta att perspektivistiskt upprepa sin repertoar av bilder: men den har inga variationer, den består bara av en rätsida och en avigsida, som ett pappersblad med en bild på den ena sida och en annan bild på den andra. De kan inte lösas från varandra men de saknar förbindelse med varandra. (Calvino 1999 s117)*

I och med att fotografierna under mitten av 1800-talet börjar rama in världen, skiljs världen och sinnesupplevelsen åt. Man behöver inte längre uppleva direkt med sina sinnen utan upplevelsen kan gå via avbildningen/representationen. Wolfgang Schivelbusch ger exempel på flera texter, samtida med fotografiets uppkomst, vilka alla beskriver fotografier med en extrem noggrannhet och som på ett helt nytt sätt framhäver tidigare obeaktade detaljer. Det framstår som att den exakta återgivningen av människors verkligheter nu blir intressantare än verkligheterna själva. (Schivelbusch 1998) Den tekniska utvecklingen gör oss mer och mer medvetna om sinnenas begränsning och utrustning som mikroskop och satellitbilder används som mänskliga förlängningar.

I den moderna världen ingår fotografiet som en självklarhet. Susan Sontag skriver: *Enligt*



den moderna erfarenheten måste det finnas bilder för att något ska bli "verkligt". Det är kameran som definierar vad vi godtar. (Sontag DN 2004-12-30) Det är först när något hamnar på bild som det verkligen räknas, höjs i värde, börjar existera, får en ram att fästas i. Det är likadant när en känsla får ord eller en vardaglig livsskildring blir film... det blir något annat, något bättre, det får en form. Återigen - landskap börjar vid en bild och efter det förstås världen. (Cosgrove 1985)

*...vi värnar så om vår natur så det är väldigt skönt att komma hem till det tysta, lugna och fridfulla.*

*- Är det, det första du tänker på om vi pratar om svenskhet?*

*- Ja, det är det nog. Just det här naturen och självklart människorna också. Man har ju ändå växt upp här och för mig betyder människorna väldigt mycket. Vänner och familj och att finnas nära dem och då är naturen också en del av den kretsen.*

*/.../*

(Lisa Syrén intervjuar Karolina Klufft P4 Kronoberg 2005-06-06)

Shit vad det var fint här! Nu tror jag att jag är på rätt väg men jag har ingen aning. Det bor en gran i varje svensk lär Stig Claesson ha sagt. Ett

citrat jag borde kolla upp.

Alltså det här går inte bra. Nu har jag kört fel två gånger. Nu har jag till och med kompassen här... norr... jag förstår inte... nu är jag ute vid en väg... rimligtvis är det den här vägen... jag får helt enkelt ta och svänga här... min gran får en lite annan form tror jag för jag ger upp. Nu har jag verkligen testat ALLA avtagsvägar.

#### Bilden som Karta

*Atlasen har en speciell egenskap: den avslöjar formen på de städer som ännu inte har vare sig form eller namn. (Calvino 1999 s152)*

Om bilder uppbyggda efter perspektivet är trovärdigare än tvådimensionella bilder, vilket fallet är idag, så är i sin tur fotografier pålitligare än perspektivskisser/-målningar. Med dagens teknologi, där en bild kan bli vad man önskar, har fotografiets trovärdighet reducerats. Verkligheten är således pålitligare än fotografiet, men om alla har sin egen verklighet är inte heller verkligheten att lita på. Det paradoxala är då att det mest pålitliga av idag måste vara en myt så stark att den genomsyrar de allra flesta i vår värld. Jag tror att denna myt är kartan. Kartan har blivit pålitligare än verkligheten. Detta betyder inte på något sätt att den därmed skulle vara mer sann. Tvärtom.

Landskapet som representation av en scen uppstod under renässansen på 1500-talet. Det blev ett maktmedel att på en karta kunna märka ut kungens ägor eller statens fysiska gränser. *It is the theater of the state which creates the state, just as the monument creates memory.* (Debray 1994 I: Harley 2002 s66) Olwig beskriver hur kartan representerar en kosmologi som förenar den jordiska naturen med himmelrummets geometrier, kosmos. Den blir jordens topografiska svar på himlens regioner. Genom kartans koppling till kosmos sker en idealisering av arketypiska geometriska former, vilken ofta förknippas med platonismen och dess utopism. Denna filosofi hade sin guldålder under renässansen. Det var nu kartan fick sin makt och stadsplaneringen fick genom den en utopisk karaktär. Eftersom kartan och utopin är starkt sammankopplade finns det en skräck i att inte finnas med på kartan. Det blir synonymt med att inte existera. (Olwig 2005-09-20) Kartan är fortfarande ett maktmedel. Det är fortfarande idag starka institutioner som har makten över det kartmaterial som når oss alla. Ett exempel är stadsbyggnadskontorets planmonopol. Kartan ligger till grund för en mängd beslut som tas och i princip alla nya planer som görs. De manipulerar oss att tro att det som visas är det viktiga och äldre kartor används som underlag till nya kartor. Kartor är varken sanna eller falska men de är selektiva och representerar alltid någons intresse, både i vad som syns och vad som döljs. De representerar valda delar av det förgångna men utger sig ofta för att presentera något här och nu. Kartorna har genom århundraden av mytbildning fått ett

kulturellt förtroende att visa hur världen *verkligen* ser ut. Detta är så inpräntat hos oss att vi glömt att det är någon som arrangerat denna bild för oss. Kartan får oss att tro att det finns en permanent i dess utvalda objekt. Permanent ur vilken tidsaspekt och var dras gränsen för vad som räknas som permanent? Ett landskap är ett provisorium.

Per-Markku Ristilampi skriver att moderniseringen i början på 1900-talet förde med sig att olika förvaltningar började upprätta egna system av geografiska indelningar. Allt för att bättre kunna kontrollera och ge service åt landets invånare. För överblick och kontroll blev kartan det givna instrumentet och naturresurser och tillgångar skulle kartläggas för att på bästa sätt kunna tillvaratas. (Ristilampi 2003) Kartor är retorik som servar politiska och ekonomiska intressen. De är politiska dokument med en vilja och en intuition. Varför har kartorna sådan makt? *...because it seems to be spoken not by the map, but by Nature itself.* (Wood 1993 s94) Så fort något ses som naturligt så ifrågasätts det inte. Motsatsen är ju onaturlig och onaturligt är ett högst negativt laddat ord.

Det har äntligen slutat regna. Har suttit på café i Kisa. Gemytligt med lågt tak och pelargoner i fönstren. Drack kaffe, köpte vykort, lyssnade på dialekter och filosoferade kring film. Det min film visar... är bilder som vi ser men kanske inte tar in. Alla tar in bilder på olika sätt, och jag



tar in bilder på mitt sätt... vilket är ett sätt som till viss del framgår på de fotografier jag tar. Medan filmen... det är så spännande att titta på filmen, för den framhäver vinklar som... den framhäver på ett helt annat sätt. Filmen styrs av mig, min resa och mina stopp längs vägen, men det är inte jag som valt ram och motiv. Jag får därmed med sorlet - bakgrunden, och kan genom filmen sedan se denna bakgrund med helt andra ögon. Bakgrunden får, genom att fastna på film, helt plötsligt ett högre värde. Från att ha agerat bakgrund... utgör den i filmen stommen och förvandlas därmed till förgrund. Lite likadant är det när man spelar in ljud. Då hör man, man hör alltid ett urval ljud. Det är så mycket ljud hela tiden. När man spelar in och sedan lyssnar på inspelningen, när man bara koncentrerar sig på ljudet, så hör man andra saker än när man spelade in. Nu ska jag köra vidare.

Måste bara säga att nu har jag åkt vilse igen. De här småvägarna... det går inte, det kan lika gärna vara en grusväg som lite större väg som en ännu lite större väg. Och alla byar

finns inte med så jag vet i sjutton alltså, det går inge bra. Nu är jag alltså ute på någon annan väg. Undrar hur granen kommer att se ut. Åkte precis förbi en stridsskola och tidigare idag körde jag förbi en skogsskola. Undrar vad det är för något...

### Bilden – den Estetiska och min Bild av Konst

Författaren Solvej Balle beskriver konsten som en existentiell praxis där människan hanterar de grundläggande villkor som är förknippade med hennes upplevelser av världen. Vi lär oss till exempel tidigt att vår kropp består av något annat än den materia som omger den, att den värld vi rör oss i rymmer väsentligt mer än vi kan se. Vi förstår att tiden är någonting vi saknar makt över, och att vi, den korta period vi finns på jorden, kommer att vara bundna till den kropp vi har. I konsten övervinner vi för ögonblicket dessa villkor genom att skapa ett slags *undantagstillstånd* vi kallar konstverk. (Jönsson 2005-01-25)

Hon skriver att konsten ger oss möjlighet att uppleva en värld som så att säga passar våra sinnen; en värld helt och hållet *för oss*. Berättelsen ger oss en känsla av att kontrollera tiden, den tvådimensionella bilden av att uppleva ett rum som inte döljer något. Teatern upphäver identiteten och skulpturen gränsen mellan kroppen och den materiella världen. Det är denna kraft av *det omöjliga* som förklarar att det fortfarande går att

känna kraften i ett verk från en annan tid.  
(Jönsson 2005-01-25)

Estetik är något annat. För Solvej Balle är konst och estetik inte samma sak. Att arrangera en rabatt är en estetisk sysselsättning men fyller enligt hennes konstsyn ingen konstnärlig funktion. (Jönsson 2005-01-25) Joseph Kosuth, konceptkonstens fader, poängterar också nödvändigheten i att skilja konst och estetik åt. Estetik sysslar med uppfattningar om varseblivning i allmänhet. Konst däremot, är *koncept*. Konst behöver över huvud taget inte ha en fysisk form. Kosuth drar parallellen att estetikens förhållande till konsten påminner om estetikens förhållande till arkitekturen. Formens kvalitet är, inom arkitektur, primärt relaterad till hur den fullgör sin *funktion*. Desamma gäller för konsten. Både konst och arkitektur betraktas och bedöms utifrån smak och estetiska kriterier, men då är det alltid frågan om något yttre i förhållande till objektets funktion. (Kosuth 1997)

34 Jag skojar inte, nu är jag mör i hela hjärnan. Jag är så trött. Skulle egentligen vilja gå ut och gå men jag tror inte jag orkar. Det regnar också för den delen. Jag har kört sen halv fem och klockan är nu tio över nio. Hur många timmar blir det? Kan inte ens räkna... sexton timmar och femton minuter och ändå är jag bara i Eskilstuna, snacka om att jag måste ha kört konstiga vägar.

## DAG 2 656 km

**Film kl 7.00:** Skog, ganska gles, unga träd, gran, tall, björk, sten, ljus grönt och mörkt grönt. Ganska kuperat. Sly. Ett villaområde, radhus, en tom skolgård, gul låg tegelbyggnad. Björkar, en parkering, trevåningshus i mörkbrunt tegel, platta tak, berg i dagen, sexvåningshus i samma bruna tegel, parkering med garage, cykelvägsformationer. Berg i dagen, björk och gran...

Godmorgon. Nu är det lite senare än igår. Det är sol och det känns att det är vardag för det är mycket mer folk och liv och rörelse ute. Klockan är nu tio över sju och jag är på väg 53 mot, jag kör mot Nyköping men ska köra av mot Malmköping och göra en sån där tur ute i det fria så att säga, där det flyter och man inte riktigt vet. Och här oj oj vilken idyll! Så vi får väl se. Helt fantastiskt vilket landskap! Wow! Hoppas jag får några sådana vyer på min film, höhö. Men det är det som är det fina, där kan jag inte välja. Det är en ny dag. Gäsp! Det är sol. Det är fantastiskt. Å nej nu blir jag omkörd. Louise - du kör för

35

sakta! Tror att jag ska lyssna på radion. Återkommer.

Jättefint jordbrukslandskap i Södermanland. Något större skala än i Småland såklart. Magnifikt skulle man kunna säga. Det är avstickarna... det är avstickarna som gör det. Ja här var det väl lite väl löjligt förstås, när de satt ut mjölkkrukor på en pall som dekoration...

### Bilden som Identitet

Begreppet identitet känns urvattnat. En känsla av tillhörighet, behöver den gå under namnet identitet? Identitet känns fast och tungt. Kan man inte inneha flera tillhörighetskänslor som rymts under flera olika offentliga grupperingar? Det går att skilja på privata och offentliga identiteter och det är sällan dessa följer varandra. Den enskilda personens identitet överensstämmer inte med någon annans. Den är ett hopkok av tillhörighetskänslor. De offentliga identiteterna däremot, finns det ingen människa som genuint kan tillhöra. De består enbart av konstruerade fack. Konstruerade efter en samhällsstruktur som bara existerar på ytan. Dessa identiteter är konstruerade men finns inte till utan anledning. De hjälper oss att sortera och ordna i vår kaotiska värld.

Per-Markku Ristilammi skriver att när människan blev modern under det tidiga 1900-talet kopplades hon bort från traditionella sammanhang. Hon blev rotlös och det var

i och med detta hon fick ett behov av att formulera sin identitet. Identiteten blev till en fråga: Vem är jag? På detta sätt har flera tänkare menat att begreppet identitet fått sitt värde. Ofta utgår identitetbestämningen från miljön. Den miljö i vilken personen ifråga växt upp, anses prägla individens fortsatta förhållande till platser och rum. Den mentala rumsligheten i vilken historia, i form av minnen har en stor inverkan på vad vi ser omkring oss. (Ristilammi 2003)

Moderniseringen innebar en omstrukturering av hela samhället. Ut med det gamla smutsiga och in med det nya, fräscha, rena, hygieniska och rationella. Det blev viktigt att identifiera, särskilja och diagnosticera. Ristilammi beskriver hur kartan knyts till detta moderna förhållningssätt och att det därmed uppstår en ny spatial identitetshierarki. Var du bor berättar mycket om vem du är. Identitet och tillhörighet kopplades ihop med rummet. Även tiden blev en viktig faktor. Att vara modern ansågs bättre än att vara omodern. Allt detta ledde till en tydlig social differentiering. *Det senmoderna samhället präglas av identitetsproduktion. Att ha ett ansikte, en yta, en hemsida blir allt viktigare på en identitetsmarknad där ytor saluförs med en allt mer ökande frenesi som i vissa fall hotar att övergå i hysteri.* (Ristilammi 2003 s127) Trots att vi lever i ett postmodernt samhälle är många av modernismens tankar djupt rotade. Mycket tack vare statens starka påtryckningar under denna tid. Den socialdemokratiska välfärdsstaten står som konstruktör till många nutida svenska självklarheter. (Ristilammi 2003)

Ur ett uthållighetsperspektiv blir frågan om vad identitet är viktig. Om vi antar att en identitet kan vara mer eller mindre *sann*, bör *sanningshalten* öka med mångfalden *lager* och inte med medvetna val som fästs på ytan. Lager tillkommer, lagerföljd och transparens förändras, nya mönster och kombinationer skapas. Detta oavsett om det handlar om personlig identitet, regional identitet eller nationell identitet.

Ristilammi skriver att det är i gränserna som identitet och tillhörighet skapas – de rumsliga, språkliga och kulturella. Något formulerar sig självt genom det som det inte är. Identiteter uppkommer i mötet *mellan* människor. (Ristilammi 2003)

38 Gryts kyrka. Jag kanske skulle ha svängt där... nu kör jag fel. Tror att jag ska vända här. Tänk alla bilder jag ser men inte tar in. Filmen blir ju min subjektiva värld. Den blir min bakgrund, mitt sorl, det som finns men som jag inte väljer ut. Det jag ser men inte registrerar. Jag gör resan så som jag tror att jag gör resan och så som det också blir att jag gör resan för det är ju min resa. Om jag hade varit något annan som gjort resan så... oh spännande att jag ska åka upp här... vad mycket syrener... Gryts kyrka... såå pittoreskt... Det går inte att förneka, när man ser vykortssverige

så fylls man faktiskt av något som är så mycket att man inte vet var man ska ta vägen och man vill verkligen äta upp eller omfamna eller göra något med allt detta vackra. Man vill fotografera, visa upp, fånga! Kameran är inte tillräcklig. Det fantastiska framgår inte på en bild... det är så mycket som går förlorat... det måste upplevas nu... jag blir stressad... vill bara visa alla!

#### Bilden av det Svenska Jordbrukslandskapet

När ett pastoralt landskap dyker upp är det detta som fotograferas och detta som fastnar i minnet. Det är ett varierat småskaligt jordbruk som visuellt uppenbarligen uppskattas mest. Hur mycket finns det då kvar av detta i Sverige idag? Vår inre idealbild av den svenska landsbygden som ett pastoralt jordbrukslandskap, har inte utvecklats i samma takt som landskapet har förändrats. Det funktionella landskapet av idag består av stora enformiga områden. Det är produktionsskog eller åker. I det gamla jordbrukslandskapet finns en själ, en närvaro av en vårdande mänsklig hand, som inte går att finna i det moderna. Varje bonde värnade om sin närmiljö samtidigt som han brukade jorden. Han både odlade, hade djur och skog. Hans ägor var så pass stora att han kunde försörja sig och sin familj. Denna småskaliga variation av djurhållning, åker- och skogsbruk skapade en varierad landskapsbild med åkrar, ängar, betesmarker och blandade skogspartier till fördel för flora och fauna.

För djuren fanns det gott om skogsbryn att röra sig i, och i likhet med dem, är människan en varelse som trivs bäst i bryn. Här har man dels tillgång till den skyddande skogen, som man kan gömma sig i, dels möjlighet att överblicka den sidan av brynet som är öppen. Brynet är en trygg plats. Ett storskaligt modernt jordbrukslandskap ger få bryn och den balans mellan natur och mänsklig påverkan som fanns i det gamla brukarsamhället är på, många ställen, idag rubbad. Ett småskaligt jordbruk ger ett landskap som är en produkt av en handling; en medveten direkt handling. En produktionsskog däremot är en produkt av handling gentemot en ekonomi men inte alltid gentemot landskapet.

Jan Danielson skriver i *Bondeboken* att EU:s bidragssystem gynnar storjordbrukare och att de små hamnar utanför eller i skarven. Anders Larsson förklarar att så är fallet eftersom största delen av jordbruksstödet är arealbaserat, vilket innebär att ju mer mark du har desto mer pengar får du. Resterande del är uppdelad på diverse andra stöd, såsom olika former miljöstöd, projektstöd och regionala stöd. Det är bara det sistnämnda som direkt kan sägas gynna mindre brukare och då endast beroende på gårdens placering geografiskt. Norrlänningar får stöd men inte skånska storbönder et cetera. Dessutom, skriver Danielson, är byråkratin svår att sätta sig in i. Detta leder till att det bara är de som är juridiskt kunniga eller har möjlighet att ta hjälp av en konsult som kan dra nytta av alla möjligheter till stöd och bidrag. (Danielson 1998) (Larsson 2006-03-29)

Vår uppskattning av det småskaliga jordbruket tror jag dels har att göra med omsorg och handling; ett medvetet formande med landskapet, i landskapet istället för av landskapet; handling och estetik. Dels har det att göra med våra preferenser. Bland annat i form av den nutida bildproduktionen med representationer skapade av en generation som återger sina romantiska barndomsskildringar från för dem upplevda pastorala miljöer. Dessa bilder, både inre mentala och fysiska i pappersform, förs vidare till kommande generationer. Ett samhälle uppstår, gött på förskönade föreställningar upplevda endast genom representationen.

*Mulet väder lokalt någon regn-skur efterhand under förmiddagen uppehåll och minskad molnighet. I eftermiddag växlande molnighet en del stackmoln och rätt soligt väder. Temperaturen omkring femton grader vind mest måttlig ifrån nordväst vid kusten tidvis friskt. Nu har du fått vad du behöver; trafik, väder och morgonskiftet P4 söndag. (Vädret, P4 2005-06-07)*

#### Bilden av den Svenska Skogen

Gran.....	44,4%
Tall.....	38,4%
Björk.....	10,2%
Asp.....	1,4%
Ek.....	0,9%
Bok.....	0,5%

Övriga lövträd bl a alm, ask,lind, lönn, al,  
oxel och rönn.....2,1%  
Torra träd, alla arter.....2,0%  
(Skogsstyrelsen 2001)

Människans föregångare levde sitt liv uppe i träden. Dock inte i granar utan i träd i den tropiska regnskogen. Barrträden kom in i bilden långt senare. Innan dess hade våra föregångare hunnit klättra ner (på grund av att temperaturen sjönk och möjligheten att hitta föda begränsades) och börjat leva först i skogsbrynet och sen på savannen. (Greider 2004)

Göran Greider djupdyker i den svenska skogen i sin bok *Fucking Sverige*. Han inleder under istiden och beskriver hur den väldiga tajgan då bredde ut sig längs våra breddgrader. Den sträcker sig från Vladivostok över Skandinavien och bort till Kanadas jätteskogar. Tajgan är jordens största sammanhängande landlevande ekosystem. Den innehar 40 % av världens skog. Precis som i regnskogen, menar Greider, pågår här global kapitalism och industriella vinstintressen styr framtiden. Medierna fixerar sig ofta vid några hotade arter samtidigt som hela ekosystemet, skogen, håller på att gå under. Skogsbranschen trycker på att de svenska skogarna aldrig har varit större än idag. Enligt Göran Greider stämmer påståendet men det är missvisande eftersom det inte säger något om vad det är för typ av skog som växer så det knakar. Sverige har aldrig tidigare haft så lite gammal skog, grova träd och dödved som nu. Mängden träd ökar genom att mycket av jordbrukslandskapen växer

igen men den boreala skogens utveckling är på väg åt andra hållet och med den hela det rika ekosystem som hör ihop med den. Detta ekosystem är på väg att bytas ut mot ett väsentligt fattigare. Skogen är det mest komplexa system som människan hittills försökt studera. För varje art som försvinner, försvinner också en potentiell möjlighet, till exempel för att tillverka läkemedel och mediciner. Det mesta härstammar från naturens enorma förråd. Delvis är det därför det är viktigt att bevara den biologiska mångfalden. (Greider 2004)

Greider berättar om hur Sverige vid mitten av 1800-talet rekordsnabbt upphöjdes till europeisk och till och med global stormakt inom skogsbruket. Skogen blev ryggraden i svensk ekonomi: först sågverken och senare pappersbruken och massafabrikerna. Skogen blev en handelsvara. Pengar kom in och började styra i en värld där självhushållning var det sätt på vilket man levde. Att värdera skogen i pengar hade aldrig tidigare gjorts. Fram till dess var skogen i Mellansverige och uppåt i stort sett orörd. Före industrialismen, skriver Greider, levdes ett liv som träet hade en central roll i. Det omgav nästan allt vad människan gjorde. Skogen gav ris och ved, virke till hus och verktyg, vilt att jaga, bär och svamp. Skogen innebar både arbete och frihet. Bröt man mot samhällets lagar och regler var sista utvägen att dra till skogs. I skogen var människan tvungen att leva på samma villkor som djuren. Tillvaron ställdes på sin spets. Skogen hade en given plats i hjärtat av spelmanslåtar, hantverk, dikter... *Och nu... från den svenska tajgan*



*kommer träet vi sitter på, äter på, bor i. Skogen omsluter oss.* (Greider 2004 s210)  
Det *ursprungliga* ekosystemet skogen ersätts nu med det *nya* ekosystemet skogen. Av det gamla finns egentligen bara det fjällnära trädbestånd, som löper längs fjällkedjorna från Dalarna och uppåt landet, kvar. En tunn strimma tajganskog som fortsätter bort mot Ural. (Greider 2004)

Som en följd av ett ökat natursvärmeri och ett ökat intresse för turism får, i början på 1900-talet, skogen sina egna ombudsmän. Naturskyddsföreningen är ett exempel på detta (vilket jag snart ska återkomma till). Under efterkrigstiden skedde ytterligare våldsamma förändringar. Mekanisering av skogsbruket; yxor och sågar ersätts med motorsågar och tunga fordon. Perioden 1960 till 1975 var mekaniseringens totala genombrott i Sverige. Då inleddes dessutom den intensiva utbyggnaden av vägnätet genom skogarna. Skogarna började gödslas med kemikalier alltmer intensivt. (Greider 2004)

4 4 De senaste åren har staten genom en stor skogsutredning slagit fast att jämvikt ska råda mellan produktions- och miljömål. Grundat på Greiders undersökande intervjuer verkar detta vara svåruppnåeligt i praktiken. Den 25 oktober 2005 hördes på ekot att en strid om målen i den svenska skogspolitiken är nära. Det finns ett stort tryck från skogsbruket att produktionen ska prioriteras och naturvården tonas ner. (*Dagens eko*, P1, 2005-10-25)

Den svenska skogsindustrin är fortfarande mäktig. Göran Greider skriver att det är den största ekonomin inom branschen i hela Europa. Idag står den för ungefär en femtedel av Sveriges export och 120 000 människor är anställda inom näringen. (Greider 2004) Men att skydda skogen genom att inrätta reservat är inte självklart den bästa vägen att gå. Idag ser många, inte minst Naturvårdsverket och Svenska staten, naturen som objekt ej vidrörda av människan. Ett slags ursprungligt tillstånd. När människan kommer in i bilden och vidrör marken eller trädet förvandlas detta objekt till något sämre. Människan är ond och naturen är god, och så fort människan avlägsnar sig kommer något ursprungligt så småningom att på nytt framträda.

Naturvårdsverket är regeringens centrala miljömyndighet. De arbetar för att skydda speciellt värdefulla naturområden och hotade djur- och växtarter. Det är naturvårdsverket som beslutar om skötseln av Sveriges nationalparker och det är de som föreslår nya parker. Beslut om inrättande fattas av riksdagen. På deras hemsida går att läsa: *Nationalpark är det finaste ett naturområde kan bli. Det är vårt svenska kulturarv som vi sparar åt oss och kommande generationer, att besöka och bevara.* Och på ett annat ställe: *Enligt svensk lag ska nationalparkerna utgöras av representativa landskapstyper som bevaras i naturligt tillstånd men också av natursköna unika miljöer som kan ge starka naturupplevelser.* (www.naturvardsverket.se 2005-09-22) Men hur kan man *spara* natur eller *bevara* den i *naturligt tillstånd*? Staten lägger

ner avsevärda summor på att *bevara*, men hur bevarar man en process? Naturen är process. I de skyddade områdena som nationalparker och naturreservat, vilka blir fler och fler, ställs människan utanför och ska helst betrakta naturen på avstånd. Naturvårdsverket vill att vårt förhållande till naturen ska vara *intellektuellt*, men att förvalta naturen på ett intellektuellt sätt är att vara riktigt nära naturen. Naturvårdsverket vill, säkert i all välmening, få människor att komma ut i skog och mark. Men på vilket sätt då och för vilka? Vandringsleder med informationscentraler skapar ett styrt umgänge. Naturreservat ska locka turister, det var klart redan från början och det var delvis därför naturreservaten inrättades. Så, naturvårdsverket sysslar alltså både med naturskydd och *branding*. Men är detta verkligen förenligt? Eller är det så att naturen skyddas på *brandingens*, det vill säga ekonomins, villkor?

I *Vildmarken och välfärden* skriver Ödmann, Bucht och Nordström: *Även denna inställning till skogen, som utgör utgångspunkt för naturskyddslagstiftarna, är emellertid ekonomisk. Skog förknippas med skogsvetenskap för skogshushållning inom ramen för en ekonomisk exploatering av naturtillgången skog. Därutöver görs skogen i naturskyddslagstiftningen till en scen, där de estetiska upplevelserna och det museala föremålsbetraktandet kan äga rum.* (Ödmann/Bucht/Nordström 1982 s39)

Det är så tydligt hur man ser vykortsmotiven. Man hajar till direkt. Ta Hälsingegården där

till exempel. Ett solklart motiv med det kuperade landskapet i bakgrunden.

Nu är jag i Sundsvall och det är mitt på dagen. Det är en massa ungdomar här, studenter, som spelar Sommartider hej hej. Tidigare var det fullt tjolabaloo. Norra Stadsberget i Sundsvall. Trevligt och gemytligt. Har varit på en utställning här. En kvinna som sytt landskapsbilder av sina minnen. Var också uppe i ett utsiktstorn. Utsiktsplatser är ju något speciellt. Dendär överblicken som människan har behov av. Territories. Nu ska jag filma och ge mig av. Det är sol och jag mår bra.

#### Bilden av Granen och Granen som Ikon

Sverige täcks till 67 % av skog. 44,4 % av denna skog består av gran. Ekonomiskt är granen Sveriges viktigaste träslag. (Skogsstyrelsen 2001 s7)

Allan Gunnarsson har skrivit om granen. Granen, *Picea abies*, används till bränsle och till sådant där seghet och lätthet är viktigare än styrka. Stolpar, panel, golvbräder, störar, lieskaft, fiollock, slevar och skedar. Ytved, grenar och rötter har använts till korg- och tunnbinderiarbeten. Barken användes förr till taktäckning och för tillverkning av garvämne. Av kådan framställdes terpentin, harts och kimrök. Får och getter utfodrades



vintertid med granbarr. Idag används granen i storindustrin för massa- och pappersframställning och i byggnads- och snickeriindustrin. (Gunnarsson 1998)

*Vinden rör sig sakta mellan träden.  
Tomheten vilar. Vattnet är tyst.  
Den gamla granen står vaken och tänker  
på det vita molnet, han i drömmen kysst.*  
(Edith Södergran)

48 Granen är mestadels vild och dyster. Åtminstone är det oftast så den beskrivs, i konst som i litteratur. Gunnarsson skriver att granris på gravarna förr sågs som ett skydd mot onda makter och en påminnelse om det eviga. På *jordafärdsvägen* ströddes hackat granris och utmed vägen placerades smågranar med brutna toppar pekandes mot kyrkan. Men granen var också ett livsträd. På bröllop stod den som en symbol för fruktbarhet. De gröna barren symboliserade bestående kärlek. I juletid förde den också glädje med sig. Julgranen kom till Sverige från Tyskland via Danmark under 1800-talet. Granen siade om vädret. Långa årsskott gav en snörik vinter. Slokande grenar förebådade regn och storm. Nationalromantiken, skriver Gunnarsson, gjorde granen till sitt varumärke och många var de barn som i början på 1900-talet fick en liten stuga tryggt situerad under en stor grans omslutande och beskyddande grenar som första bildupplevelse. Bilden, tillsammans med texten - *lyssna till den granens susning vid vars rot ditt bo är fäst*, prydde omslaget till folkskolans läsebok (tionde upplagan) och måste ha fastnat väl i minnet hos flertalet skolbarn. Tecknaren var Olle

Hjortzberg. Antagligen var det främst denna illustration som bidrog till att ge granen epitetet hembygdens träd. Granen blev en svensk trygghetssymbol. (Gunnarsson 1998)

Dagens bildbrus fanns inte då. Idag pågår en ständig ökning av spektakuläritet i medias bilder, i såväl reportage som i reklam. Det enorma utbudet skapar ett flimmer. Före 60-70-talet däremot, gjorde den begränsade bildkonsumtionen att de få bilder som fanns ofta stannade kvar i minnet.

I vår tid ses granen som en landskapsförstörare. Den konkurrerar ut andra trädslag och brer ut sig över den svenska idyllen. Men detta är inte granens fel utan en följd av människans drastiska ingrepp i landskapet. Känslorna till granen är uppenbarligen blandade. En hatkärlek? Som Allan Gunnarsson skriver: *Den melankoliske svenskens tungsinte vän och i någon mån fiende.* (Gunnarsson 1998)

I 1500 – 1800-talets England var trädet en politisk ikon, en makt- och ägandesymbol. (Daniels 2002) Känns detta igen i dagens Sverige? Trä och därmed träd står för mycket av vad Sverige visar upp utåt. Trä är ekonomi och trä är design, och design är ju i slutänden också ekonomi. Två starka komponenter för export-Sverige. Mycket av det som säljer Sverige och säljs av Sverige är sprunget ur landskapet, såväl i sin helhet; sina former, sin struktur, sitt ljus och sina färger, som ur det enskilda trädet; dess former, dess struktur och dess färger. Trä är enormt inkomstbringande för Sverige och

därmed också viktigt att upprätthålla som politisk ikon. Trädet låter sig inte försvinna ur *den svenska folksjälen*, vad den svenska folksjälen nu än måste vara.

## DAG 3

510 km

**Film kl 11.55:** Gles flerskiktad blandskog, björk, asp, rönn, lönn, lysande löv i soldis. Parallellt med körvägen löper en gång- och cykelväg, kvinna med barnvagn, backe, äldre par med plastkasse från Ica. Klippt gräsmatta, stora ljusa trävillor med snickarglädje. Reklampelare, en idrottsarena, parkering. Stadssiluett, kyrktorn, klippt häck, gång- och cykelväg, korsning, rödljus. Kontorskomplex, flaggstänger, parkering...

Nu ser jag Höga Kustenbron.  
Det är mäktigt!

50

*...vi längtar efter, våra gröna fingrar.  
Nu såg väl drottningens fingrar inte särskilt gröna ut där de skymtade fram i pälsbrämad kappa. Men trädgårdsvännerna i publiken nickade instämmande, och efter invigningssaluten strömmade de ut i slottsparken för att frossa i Ulriks-*

*dals Flowershow. I tävlingen bästa balkong visas sparsmakade varianter med bara sten, kitschiga med plastblommor och parasoll och så en Rinkeby-balkong med bara parabol. Vinnare i balkongklassen blev Birgitta Schurks Feng Shui balkong.*

*- Det är helt fantastiskt, jag är så lycklig. Ja underbart är det.*

*- Det här är en Feng Shui balkong. På vilket sätt då?*

*- Ja för det första har jag tänkt på att det ska vara harmoni och balans men sen framför allt har jag tänkt på att det här ska vara en härlig balkong att vara på. Man ska vara omgiven av mycket grönt och mycket blommor och det ska vara mysigt och man ska känna att här vill jag verkligen sitta och vara.*

*- I hörnet där bredvid dig ser jag pelargoner.*

*-Ja det är mycket pelargoner, det är lavendel, det är rosen-geranium...*

*/.../*

(P4 2005-06-08)

51

## DAG 4 620 km

**Film kl 12.30:** Barr, blandad sly, mycket tall, viltstängsel. Kalhygge. Björk, rött hus med tak av korrigerad plåt, öppet, grönt, träddungar med blandad växtlighet, fond av tallar, flera röd hus med vita knutar, ett gult tegelhus, en röd ladugård, fler plåttak. En korsande fors, björk, tall, två stora vedhögar, ett rött hus, en telefonledning...

Har precis kommit iväg ifrån Piteå. Lyssnar på P4 och kör på E4an. Det är märkligt hur man kan känna sig som en turist i sitt eget land så som jag faktiskt gör. Mycket har det säkert att gör med dialekten. På något konstigt sätt lyser det främling om mig, jag vet inte om jag inbillar mig men det är så det känns.

- 52 Jag tror att alla i Piteå äter Billys pizza. Alla på Ica hade storpack Billys pizza i kundkorgen. Jag mötte folk på väg tillbaka till vandrарhemmet med en påse Billys pizza i näven och när jag kom tillbaka till vandrарhemmet så satt ett gäng i köket och gissa vad de åt... Billys pizza. Självt köpte jag korntunnbröd. Tänkte att

jag skulle vara lite lokal, men jag kanske skulle köpt Billys pizza då egentligen. Hoppas jag kommer till Karesuando idag.

### Bilden av Sverige

Folkmängd: 9 044 789 (Scb 20051130)  
Yta: 449 964 kvadratkilometer  
(www.ne.se 2006-03-20) =22 personer/kvadratkilometer. Jämför Japan 337.  
67% av landets yta är täckt av skog.  
(Skogsstyrelsen 2001)

*Därför tror invånarna att de alltid bor i ett Aglaura som växer endast i namnet Aglaura och märker inte det Aglaura som växer på jorden. Även för mig, som skulle vilja hålla de två städerna åtskiljda i minnet, återstår bara att tala med dig om den ena av dem. Den andra har gått förlorad, därför att de ord saknas, som skulle kunna fixera den i medvetandet. (Calvino 1999 s78)*

Världens uppdelning i olika riken tolkades länge som guds verk och religionen har främst varit en kollektiv angelägenhet och inte ett privat ställningstagande. Religionen var antagligen det som band samman det svenska folket mest av allt. Hur är det nu? Kungahuset och monarkin har fungerat som samlande nationalsymbol. Hur är det nu?

1748 presenterar Montesquieu sin klimat-teori. I denna hävdar han att klimatet har en stark inverkan på samhällslivet. Han påstår till exempel att kylan gör människor inbundna ( www.ne.se 2006-02-19). Bland

annat som ett resultat av detta uppmärksammas i Sverige naturen och naturen blir viktig som sammanhållande nationell identitet. Ungefär samtidigt definierar, Erik Geijer, som tillhörde den nya borgerliga medelklass (ett resultat av Gustav III reformer), Sverige som *ett jordbruksland bebott av fria odalmän, vilka upprättat ett förbund med kungen*. (Geijer I: Arnstberg 2005 s156) Karl-Olov Arnstberg skriver om Geijer att han sätter folket i centrum, men retoriken är den bildades och hans analyser berör bara en elit och inte det folk har talar om. Geijer skapar en nationalism som gör anspråk på att vara autentisk och som gör begreppet folk till ett modeord. Det är tidigt 1800-tal. En mängd nya ord introduceras: Folksjäl, Folkvisa, Folksaga, Folktradition, Folkskola, Folkdräkt, Nationalrätt, Nationalskatt, Nationaldräkt, Nationalskald, Nationalmonument, Nationalslöjd. (Arnstberg 2005)

54

Bondesamhället och hembygden skiljer inte på arbete och bostad. Hembygden som samhälle, skriver Karl-Olov Arnstberg, var en mer eller mindre självförsörjande enhet. I det på 1800-talet nya industrisamhället däremot, ser strukturen annorlunda ut. Det finns inte längre någon samlade kraft. För att kunna organisera alla industriarbetande människor och för att dessa ska känna gemenskap och sammanhållning, krävs något nytt; ett nytt slag av samordning med avseende på språk och värderingar. Industrierna och järnvägen, vilka tillsammans ritar om Sveriges fysiska och samhälliga strukturer under 1800-talets mitt driver, menar Arnstberg, känslan för vad nationen är vidare. Men fortfarande är det så

att det är borgerligheten som konstruerar och marknadsför den romantiska föreställningen om den svenske odalmannen och det svenska folket. Detta skulle snart ändras. Den nya formen av nationell identitet, den som är levande och föränderlig, föddes i spåren av kommunikation. Det var spridningen av dagstidningar tillsammans med järnvägens framväxt som var de två avgörande händelserna för detta under 1800-talet. Tidningar distribueras till läskunniga svenskar via järnvägen. Det var alltså först nu som det som förenade nationen växer och omformuleras av folket och folkets händelser och inte bara av den tidigare styrande makteliten. Nationalismen blommar ut och med den hembygdsgårdar, Svenska Turistföreningen och Skansen. (Arnstberg 2005)

Efter kriget på 1600 – 1700-talet påbörjas alltså den process som slutligen, av nationalromantikerna under det sena 1800-talet, formar den moderna svenska identiteten. Det var under denna tid viktigt att hålla ihop landet och skapa en gemensam nationell anda. Ett patriotiskt projekt, skriver Tomas Germundsson, som verkar som motreaktion till de omstruktureringar av samhället som följde industrialism och senare modernism. Den här processen leder till att de säregna regionerna blev ganska stereotypa, och bilden av vad den svenska identiteten är, har i mångt och mycket stagnerat här. Om den har utvecklats så har det inte skett i samma takt som utvecklingen av det denna bild representerar. Nationalismen fortskrider men bilden av vad den står för hasar efter. (Germundsson 2005)

55

Fredrik Lindström talar om Dalarna som *Sveriges kulturella frybox*. Dalarna är exotiskt och gammaldags och skiljer sig på detta sätt från övriga Sverige och ändå tycker vi att Dalarna är så typiskt svenskt. Hur kan detta höra ihop? Traditioner har alltid dröjt kvar lite längre i Dalarna. Till exempel levde asatron kvar längst här. Dalarna har också kvar flera oskiftade byar. Det var på 1800-talet som Dalarna fick status som rikssymbol. Alltså just när nationalromantiken var högsta mode och nationer över hela Europa letade efter vad som var speciellt för just deras land och då passade det pittoreska Dalarna perfekt; Lagom exotisk men ändå idyllisk. En värld som passade den bildade medelklassen i städerna. De svenska konstnärerna kom tillbaka från Paris och Rom och började måla Dalamotiv. Tillsammans skapade de symbolen för det perfekta Sverige. (Lindström 2006-02-08)

Trots att det levs i ett industrisamhälle är det alltså inte detta hårda smutsiga liv som lyfts fram, utan en sund och frisk landsbygd med röda stugor och glada höhässjande människor. Som motreaktion, fortsätter Arnstberg, formuleras socialismen. Modeordet *folk* kommer egentligen först här till sin rätt i och med att Per Albin Hansson tar begreppet folkhem från högern och ger det en ny laddning. Nu ska klassamhället upplösas och Sverige ska bli jämlikt. Samhällsvetenskap blir intressantare än historia. Visionen av det goda samhället blir dessvärre så stark att den också kommer att inrymma ett rashygieniskt tänkande. Sveriges folkhemsperiod kom att vara ett halvt sekel. Under 1900-

talet utvecklas också kommunikationen än mer; radion, telefonen, vägbyggen och så småningom också televisionen. Radion och teven bidrar med en helt ny typ av nationell samhörighet, nämligen *upplevelsen* av samhörighet. Känslan av att man inte sitter själv framför sin apparat utan att *vi*, Sverige, tittar och lyssnar tillsammans. (Arnstberg 2005)

Natur som ekonomi och natur som turism, hamnar ofta i konflikt med varandra, men båda faktorerna, skriver Sverker Sörlin, har en viktig roll i formandet av den nationella identiteten. Ett territoriums egenart uttrycks idag av reklambyråer men det är ett uttryck som funnits länge. Det är en process nödvändig för att skilja ett område från ett annat och för att få människor att känna tillhörighet. (Sörlin 1999) För att nationen ska börja existera måste tecknen för den upprepas så att de fastnar i varje medborgares medvetande. Ett landskap är lika mycket symbol som materialitet.

*Men förgäves gav jag mig iväg för att besöka staden: eftersom Zora tvingades att förbli orörligt och alltid sig likt för man bättre skulle kunna minnas det, tynade staden bort, upplöstes och försvann. Jorden har glömt den.* (Calvino 1999 s71)

Vad är ett *folk*? Göran Hägg går i *Svenskhetens historia* igenom en mängd olika uppfattningar. Den bästa, som jag anser, lyder: *Ett folk är en grupp människor som förenas av gemensamma vaneföreställningar om sitt förflutna.* (Hägg 2003 s12) Hägg skriver att folket annars, i nutid, förknippas med den

politiska enhet vi kallar *staten*. Begreppet *nation* har också med folket och staten att göra. Främst tycks nation betyda en grupp människor med samma skriftspråk. Men var hamnar då samerna? Och var kommer alla *nya* svenskar in. Dessa är en del av staten precis som alla *gamla* svenskar. Således måste alla svenskar tillhöra samma folk. Men alla svenskar har inte samma vaneföreställningar om sitt förflutna. Således håller inte ovan nämnda uppfattning. Resonemanget håller om man skiljer på ett folk och folket. Om folket hör ihop med nationen och staten och ett folk är en grupp människor med samma historiska vaneföreställning. Folket är då alla svenskar medan svenskar kan tillhöra olika folk, som kanske till och med talar olika språk, till exempel samer, romer och kurder.

Med *den svenska kulturen* som utgångspunkt, diskuterar Karl-Olov Arnstberg i *Typiskt svenskt* vad som kan anses vara just typiskt svenskt. Kulturer kan vara mer eller mindre principfasta. Svensk kultur tillhör, enligt Arnstberg, antagligen en av de minst principfasta. I svensk kultur finns en rolldistans. Jag kan till exempel göra något jag anser är typiskt svenskt men min medvetenhet om det kan göra att jag gör det med glimten i ögat och träder in i en annan roll. Till exempel när det ska skålas vid en middagsbjudning eller dansas kring midsommarstången. Seder och traditioner tillmäts inte särskilt stor betydelse, eller åtminstone tillämpas de inte på blodigt allvar vilket de kan göra i andra kulturer. Arnstberg menar till och med att *den typiskt svenske* vill vara befriad

från kultur. (Arnstberg 2005) Om jag förstår honom rätt kan jag utifrån min tolkning måla upp en metafor: Om Arnstberg med kultur i detta fall menar seder och traditioner, så kan i så fall *traditionen* liknas vid en ärvd antik vas i ett i övrigt modernt hem. Det moderna hemmet är mer ombytligt än någonsin; konsumtionen har aldrig varit större och det köps nytt och renoveras regelbundet. Betydligt långsammare gick omdaning på den tiden när den där ärvda vasen var fräsch och modern. Idag är det den framgångsrike med stort kapital som har råd att renovera mest och oftast och det är således också denna person som är mest friställd från traditioner.

Trots detta är min personliga uppfattning den, att för de allra flesta har den antika vasen ett värde; i kronor men framförallt i affektion. Jag tror att jag är fri i förhållandet till det kulturella men i själva verket är det så att jag enbart är fri, i förhållandet till schablonerna av det kulturella. Schablonerna har tydliga konturer men tillhör ofta inte vår tid. I vår tid är det mycket som inte syns; det skymms bakom träd, bakom granar...

Vad som är specifikt svenskt går inte att tala om. Vad det handlar om, skriver Arnstberg, är svenskarnas självföreställningar. Att vi lyfter fram olika företeelser och kalla dem typiskt svenska. Det var ju så det gick till när Dalarna fick stå som modell för det typiskt svenska under nationalromantiken. Det är också detta som är det spännande; konstruktionen är intressantare än det konstruerade. Svensk kultur existerar i form av självföreställningar, flytande och luddiga i



kanten, precis som ungdomskulturen eller snabbmatskulturen eller som den skånska kulturen. Sverige är bara en av flera arenor inom samma geografiska område. Arnstberg skriver att denna arena, om än inte specifikt i dess nuvarande fysiska form, är en förutsättning för demokrati. (Arnstberg 2005)

Folk och nationalitet är i hög grad något som skapats av politiska beslut. Sverige som nation utgör numera en region i Europa och EU. Flera av de beslut som förr format *det svenska* tas nu på annat håll och berör en betydligt större grupp. Detta påverkar och förändrar. Sverige som litet kulturområde är betydligt mer utsatt än till exempel England och Frankrike. Ur marknadssynpunkt blir det extra viktigt att hävda vår särart. Men hur förvaltar man Sverige-bilden? Om man försöker bevara och konservera en kultur så tar man död på den. En kultur är något som, genom påverkan utifrån, ständigt förändras och omvandlas; en social utveckling i samklang med andra kulturer; med människor, med naturen och därmed också med landskap. Kultur är en process, natur är en process och dess samspel och fysiska form tar sig uttryck i landskap. Kultur, natur och landskap är tre starka komponenter som hjälper till att bygga upp Sverige-bilden. Men vet man alltid vad det är man talar om? Bilden av vad landskap är måste förändras - från något naturligt, något taget för givet, till något socialt, något i rörelse som ständigt förändras tillsammans med människor och tillsammans med kulturer. Från landskapet som fysisk företeelse till landskapet som social företeelse.

Jag har kommit på det, det är verkligen så det är. Man har fördomar som man försöker... eller jag... eller jag tror man kan säga man faktiskt... man har föreställningar om hur något är, och de föreställningarna är uppbyggda av... kanske bilder man sett sånt man hört sägas, ja myter, både muntliga och visuella, fördomar kan man också säga. Och sen så letar man upp dem, fördomarna och bilderna man har om hur något är, bara för att få dem bekräftade. Man ser till att bekräfta sina egna fördomar. Det man väljer ut och som man för med sig, förmedlar man och fördomarna lever vidare. Många fördomar är såklart berättigade men de spås på hela tiden. Detta blev så tydligt nu när jag körde fel och kom in på en skogsväg och kom till ett litet sågverk, såg ut som ett litet familjeföretag av något slag. Det var läskigt och jag blev faktiskt en smula rädd. Det var som gjort för en deckare och många deckare utspelar sig i precis sådana här miljöer och det var antagligen just därför jag blev skrämdd. Jag var tvungen att fota och sen köra därifrån i ilfart. Man låter som sagt myterna leva vidare.

## Bilden – Min, Andras och Ingens

En flicka, en prins och en kanin har slagit sig ner under en stor alm. De har precis avslutat en picknick och prinsen har för stunden tagit av sig sin prinskrona och lagt sig ner för att vila. Platsen i skuggan under trädet är centrerad mitt ute på en äng. Runtomkring ängen brer ett halvöppet lätt ondulerat landskap ut sig. Bakom en störhägnad finns flera små åkerlappar varav några ligger i träda eller är ännu ej besådda. Tillsammans skapar de ett mönster, som skiftar från brungrått över till gulgrönt och vidare till blågrönt. I fonden löper ett busk- och lövträds parti och i en glänta skymtar ett rött hus med svart tak. Bakom det röda huset brer fler öppna kullar ut sig. Prinsen har krupit upp mot den kraftiga stammen och lagt sig bekvämt på sidan med en kudde under huvudet. Flickan sitter kvar på den röd- och vitrutiga picknickduken med ryggen lutad mot trädstammen. Hon tittar upp i den väldiga kronan. Kaninen sitter på andra sidan träden och tittar åt motsatt håll. Längre bort på ängen, precis på gränsen till den högra sidan av åkern finns ett stenröse med två enar och ett annat mindre träd. Ytterligare lite till höger gör en smal väg en kraftig sväng och försvinner in i ett lövskogsparti.

Platsen i fråga har en tvådimensionell verklighet. Det är nämligen en illustrerad miljö, hämtad från barnboken Majas alfabet som är skriven och illustrerad av Lena Anderson. Majas alfabet var en av mina favoritböcker som barn. Vad berättade bilden för mig då, när jag var liten, och vad läser jag in i bilden idag? Hur värderar jag den? Några av de

mest lästa barnböckerna i Sverige utspelar sig i liknande pastorala landskap. Detta påverkar hur vi värderar vår omgivning. Jag vågar påstå att det inte finns någon människa som i denna bild endast ser vad jag beskrivit ovan.

Vad ser jag: Det är en stilla dag, varm och soldisig. På avstånd skymtar en flock fåglar. Det är sommarlov och det är på landet. En flicka, en prins och en stor kanin har hittat sin alldeles egna plats i skuggan under en stor alm. Det är svensk småskalig lantidyll och allt är lugnt och fridfullt. Almen utgör grunden för platsen - är platsen, men det är flickan, prinsen och kaninen som har skapat den. Trädets skuggmönster som brer ut sig på gräset blir till ett golv och dess enorma krona bildar taket. De har precis avslutat en picknick och nu sitter de tysta och vilar. Prinsen har lagt sig ner med huvudet på en kudde och flickan och kaninen sitter på var sin sida om honom. Trädet som är sprunget ur marken och står stadigt med sina rejäla rötter väl förankrade djupt ner i jorden utgör stommen för rummet; ett rum som känns tryggt. Att sitta där med ryggen lutad mot den kraftiga stammen ger skydd samtidigt som de har fri sikt ut mot det halvöppna landskapet. Krontaket ger en behaglig skala, och tillsammans med dess skuggteckning på marken, avgränsar det platsen. Flickan tittar upp i grenverket, hon ler och ser ut att förundras över det vackra mönster som tecknas mot himlen. Här finns inget man vare sig vill lägga till eller dra ifrån - och det är deras alldeles egna, hemliga, plats.



Platsen i skuggan av ett träd är en av de mest okonstlade och spontant uppkomna av alla platser. Det är en självklar plats som lätt kan byta skepnad eller helt försvinna för att sedan, i någon annan tid, på nytt återkomma. I varmare länder blir skuggan av ett träd en given och naturlig mötesplats där i stort sett alla dagsrelaterade utomhusaktiviteter äger rum. Detta var påtagligt när jag var på besök i Tanzania. Med en stark och högt stående sol tecknas skuggorna på marken med en visuell tydlighet, och deras skarpa avgränsningar gör det lätt att skilja det rum inom vilket det är behagligt att vistas från den omgärdade hettan. Trädskuggan blir ett golv och trädkronan ett tak och däremellan kan vitt skiljda aktiviteter äga rum. Det är först när solen är på väg ner och skuggan lägger sig som ett tunt och svalt silkeslager från horisont till horisont, som man kan se människor röra sig ute på ett obehindrat sätt. Under det enorma Baobabträdet träffades byns äldre herrar. Där satt de dagarna i ända, samtalade, skrattade och spelade spel. Vid byns västra infart, under en Flamboya, var cykelaffären förlagd. Innanför trädskuggans kanter samsades cyklar, verktyg och människor om utrymmet. I trädets grenar hängde mängder med cykelhjul. En ung man som visade oss sitt nybyggda hus började med att visa upp det träd som han planterat på tomt. Detta träd tycktes nästan vara viktigare än själva huset.

Bakgrunden har vi gemensamt, den är lika för alla, men bilderna är olika för alla. Det är det som gör att var och en

har sin egen verklighet.

Nu sprang det precis ut en ren på vägen. Har varit inne i en pryl, kurios, sameslöjd, kiosk, gatukök, café -bod. Fantastisk!

#### **Bilden – att Se och Värdera**

*En person är en biologisk organism, en social varelse och en unik individ och perception, attityd och värderingar återspeglar alla dessa tre mänskliga delar.* (Tuan 1974 I: Hägerhäll 1999) Caroline Hägerhäll skriver i sin avhandling att hur en människa betar sig i landskapet och hur hon förhåller sig till det beror dels på politiska och ekonomiska faktorer, dels på preferenser, önskningar och föreställningar av landskapet och dess värde. (Hägerhäll 1999) Önskningar och föreställningar är många gånger också starkt påverkade av politiska och ekonomiska intressen men på ett mer indirekt sätt.

När det gäller upplevelsen av vissa naturliga företeelser, som himmel, vatten och jord finns det stora likheter mellan människor med olika preferenser. Däremot skiljer sig upplevelsen väsentligt åt när det rör sig om specifika naturobjekt. Sammansättningarna av de olika objekten, det vill säga landskapsbilden i sin helhet upplevs också olika. Estetiska preferenser går att härleda både till evolutionära och kulturella faktorer. Steven C. Bourassas tredelade paradigm består av biologisk, kulturell och personlig estetisk erfarenhet. (Bourassa 1990) Det handlar om både kognition (uppfattningsförmåga) och

påverkan. Landskapssammansättning och landskapselement kopplade till överlevnad under mänsklig evolution har en plats i människans minne, samtidigt som en konstant påverkan från våra vardagsintryck pågår. (Hägerhäll 1999)

I Peter Hallberg och Claes Lernestedts bok *Svenska värderingar* går att läsa att i och med modernismen skulle värderingar sättas åt sidan och fakta och rationell samhällsplanering skulle råda. Ut med förlegade traditioner, religion och föreställningar och in med expertkultur. Samhället skulle byggas på förnuft. Självklart gick det inte att göra sig av med alla gamla moraliska värderingar i en handvändning, och det insågs också så småningom. På statlig nivå genomsyrade och genomsyrar värderingar både lagar och mer eller mindre uttalade policier. Detta oavsett vilket/vilka partier som sitter vid makten. *Lagen verkar också på flera sätt: Bakom den lätt synbara sysselsättningen att genom konkreta åtgärder styra verkligheten mot önskat resultat finns också en annan, men mindre synlig aktivitet: att styra upplevelsen av verkligheten genom sättet verkligheten beskrivs på.* (Hallberg & Lernestedt 2002 s10)

På det bildliga området blir våra natursyner kritiska. Olwig skriver att vackra vyer oftare bevaras än de mer ekologiskt värdefulla områdena. Genom att bevara naturen som vyer slipper vi se naturen som känsliga skapande processer. Är detta verkligen sant? De biologiska värdena ställs mot de estetiska. Att argumentera för att bevara något bara för

att det är vackert fungerar sällan. Allt måste bevisas och ha belägg. I tal och skrift väger vetenskapen tyngst men rent visuellt, bilder kontra text vinner ändå det visuellt vackra människors hjärtan. I Storbritannien kan man se skyltar med texten *Area of outstanding national beauty*. I Sverige skulle man aldrig kunna se något liknande. Vi har svårt att stå för att skönhet kan ha ett egenvärde. Ändå är det ofta det som styr under ytan.

Det pågår en estetisering och romantisering av landsbygd i Sverige. En följd av att de som faktiskt brukar och förvaltar jorden hamnar i underläge gentemot nyinflyttade forna stadsbor. Direktkontakten med landskapet och dess formning, vilken är förutsättningen för landsbygdens överlevnad, ersätts med urbana värderingar. En rural miljö endast upplevd genom representationer; en fryst städad ögonblicksbild på ett glättigt vykort eller fotografi, blir till ett eftersträvanvärt ideal. Det visuella överordnas funktion och aktivitet. Det frysta, stillastående överordnas händelsen. Stadsbon har många gånger bilden av landsbygden och landsbygdens landskap klar för sig, men risken till besvikelse är stor när det visar sig att det som bilden representerar inte existerar eller är på väg att försvinna i takt med att jordbrukarna försvinner. Och allt är ekonomi; markpriserna höjs och bönderna försvinner. Det är genom kommunikation mellan människor som bilder av landskapet förmedlas och verkligheter samordnas. Men hur står det till med kommunikationen mellan människa och landskap? Glappet ökar.

## DAG 5

0 km

Nu sitter jag på vandrarhuset i Karesuando. Det är jättelugnt. Vattnet är högt så jag har vatten precis utanför fönstret. Det var ljus hela natten. Voltade med bilen igår. En bärgningsbil är på väg från Kiruna. Den har med sig en hyrbil som ska ersätta min, eller rättare sagt pappa Jans, bil som ska få åka till skroten. Fick ett sms från Lotta någon timme innan volten;

*Du är inte klok!  
Är du så långt  
upp? Snart får  
far sätta stjärnan  
i granen alltså.*

Ja det var väl det han fick. Och det med besked. Dock 40 km söder om var den borde ha suttit...

### Bilden av Sevärdheter och om att vara Turist

Lars O Ericsson, curator för utställningen Tourist Class på Malmö Konstmuseum hösten 2005, skriver om turism i utställningskatalogen med samma namn. Turismen är världens största och världens snabbast växande industri. Ingen plats på jorden undkommer idag den turistiska konsumtionen. Som följd av globaliseringen cirkulerar varor, kapital, tjänster och människor som aldrig

förr. Vi lever med ett konsumismiskt förhållningssätt på grund av marknadsekonomiernas dominans i världen. Det är inte bara varor som konsumeras utan även platser, kulturer, upplevelser och landskap. Turismen finns mellan cirkulationen och konsumtionen. *Turismen ersätter i stor utsträckning moraliska, politiska och utilitära värden med estetiska, voyeuristiska, exotiska och eskapistiska.* (Ericsson 2005 s7)

I STF:s årsskrift från 1960 går att läsa om, vad som anses vara den första svenska turistbroschyren: 1682 skrev Aurora von Königsmarcks, en 22 årig grevinna på besök i den då fyra år gamla brunnsorten, fem brev till sin kusin Ebba Maria De la Gardie. I dessa, *Les divertissements de Medevij*, beskrev hon utförligt Medevi brunn. Detta rekreationstillhåll som hon funnit så fantastiskt. Hennes avsikt var att breven skulle spridas över slott och herresäten. (STF:s årsskrift 1960)

De första semestrande svenskar i Sverige var sjuka långliggare i behov av hälsobefrämjande miljöombyte. Sedan långt tillbaka var det emellertid vanligt i norra Sverige, ner till Dalälven, att bo på olika ställen sommar och vinter. Sommartid lämnade alltså bönderna sin manbyggnad och flyttade ut till sommarstugan. Vinterbostaden bomrades igen för att spara pengar genom det minskade slitage. Dessutom var det skönt med miljöombyte och säkert gav det en viss frihetskänsla. Senare kom man på att hyra ut manbyggnaden till stadsbor som ville ut på landsbygden på sommaren. (STF:s årsskrift 1960)

Människan har rest i alla tider, men resandet ändrade karaktär någon gång mellan 1600-talet och 1800-talet. *Tidigare var resan bland annat ett tillfälle för samtal och samvaro med de människor man besökte. Efter upplysningen blev resandet däremot allt oftare en slags ögonvittnesobservation av de besökta. Turismen är – till skillnad från resor där man besöker människor och är deras gäster – en konsumtion av sevärda platser och företeelser.* (Grinell 2005 s74)

70 Turism i modern bemärkelse kan man alltså börja tala om under 1700-talet. Rika ungdomar i Europa skickades ut på bildningsresa i Europa, en så kallad *Grand Tour*. Lars O Ericsson nämner att första gången ordet *tourist* användes i svenskan var i en artikel från en resa i Paris av Carl Jonas Love Almqvist. Den publicerades i Aftonbladet 1840. (Ericsson 2005) Att vara turist innebar och innebär att vara modern. För turisten framstår världen som något man kan titta på utan att delta i. Efter att ha passerat både David Michael Levin, Nietzsche, Foucault och Derrida går det att ur Klas Grinells text sammanfatta en gemensam standpunkt; turismen framhäver blickens betydelse och överordnade roll. Där betraktaren, subjektet, befinner sig, där finns det sanna nuet. Objekten som betraktas tillhör en annan tid. På detta sätt menar Grinell att det finns en grundläggande koppling mellan blicken och förnekandet av samtiden. (Grinell 2005)

På samma sätt poängterar sociologen Zygmunt Bauman det ökade avståndet mellan subjektet, från vilket allt utgår, och den om-

givande världen, både den fysiska och den sociala. Till skillnad från Grinell placerar han dock turisten i det postmoderna facket. Bauman beskriver fem karaktärer. Från att ha varit *pilgrimer* lever vi nu som *flanörer*, *vagabonder*, *turister* och *spelare*. Han menar att vårt förhållningssätt till omgivningen förändrats radikalt på grund av denna förskjutning. (Bauman 1994)

Om pilgrimen ses som en metafor för den moderna levnadsstrategin i vilken identitetsskapande var en viktig komponent, så är flanören, vagabonden, turisten och spelaren metaforer för den postmoderna levnadsstrategin som drivs av fasan att bli bunden och snärjd. Alla typer har alltid funnits, men tidigare endast i marginalen. Postmodernismen har fört fram dem så att dessa levnadssätt nu tillämpas av en majoritet av människor. Sällan besitter en individ enbart en av dessa karaktärer. Av en mix bildas individuella helheter. *I den postmoderna kören sjunger alla fyra typerna med – ibland i samklang, men betydligt oftare med missljudande resultat.* (Bauman 1994)

71 *För pilgrimen var det viktigt att världen var beständig, en sådan värld där livet kunde berättas som en sammanhängande historia, en historia med mening, den sortens historia där varje händelse är resultatet av den föregående händelsen och orsak till den följande, varje ålder en etapp mot uppfyllelse. /.../Pilgrimen och den ökenlika värld han vandrar i får sin mening samtidigt, och genom varandra./.../ Avstånd mäts genom den tid som går åt för att utplåna dem. Här är*

*väntan där är uppfyllelsen.* (Bauman 1994)

Bauman beskriver Flanören som främlingen bland främlingar. Vad flanören ser sammanfaller med vad som finns. Flanören betraktar människolivet som en serie episoder, som händelser utan förflutet och utan följder. Iakttagelser förvandlar människor till aktörer i flanörens pjäs. Lösa fragment av andra människors liv glider in i vilka historier flanören själv önskar. Att vara pilgrim är ett livsprojekt. Flanören däremot, gör sina strövtåg på lediga stunder. Från att ha varit en *hjälmotdig producent* har människan nu blivit en *lekfull konsument*. Köpcentrat och gallerian är anpassade efter detta postmoderna levnadssätt. Här lägger man sig an flanörens vanor. *I detta liv där man handlar-för-att-ströva och strövar-för-att-handla upplöser sig beroendet i frihet, och frihet söker beroende.* (Bauman 1994)

Spelaren. För spelaren består tiden i världen som en följd av spel. Bauman skriver: *Varje spel är uppbyggt av sina egna konventioner; vart och ett är ett eget landskap av betydelser – ett eget litet universum, slutet i sig självt och komplett. Vart och ett kräver att man godtar dess förutsättningar vid inträdet – ehuru det för varje spel är nya förutsättningar som skall godtas. De som vägrar att lyda konventionerna uppreser sig inte mot spelet; de hoppar bara av och slutar spela.* (Bauman 1994) Varje spel börjar från början, från punkt noll, oberoende av resultatet från spelet innan. Varje spel har också ett tydligt slut. För att undvika varaktiga följder är det bara att komma ihåg att – *det här är bara ett*

*spel.* (Bauman 1994)

Enligt Bauman bekämpades Vagabonden i det moderna samhället. Detta för att Vagabonden inte lät sig styras. Han var utan herre och var utom kontroll och detta var något som det moderna samhället inte tålde. Det moderna samhället stiftade lagar och städade. Luffaren skulle därmed bort från gatan och åter till den församling han ansågs höra hemma. Vagabonden har till skillnad från pilgrimen inget bestämt mål. Vagabondens resa är hopplappad bit för bit. Bauman är något extrem när han påstår att vagabonden i dagens postmoderna samhälle inte är vagabond för att hon/han har en svårighet att rota sig utan för att det idag är så ont om bestående platser. Han menar rent av att världen håller på att sys om efter vagabondens mått på grund av detta. (Bauman 1994)

Turismen beskriver Bauman som en jakt efter upplevelser. Men bara upplevelser som kan skakas av när det önskas. (Bauman 1994) Det är en jakt efter det *äkta* – något ursprungligt. *Genius loci* - Platsens själ. Turisten söker och finner, eller tror sig finna. Vad som upplevs som ursprungligt kan vara en plats, en kultur eller en företeelse. Erika Andersson Cederholm frågar sig om det är så att vi i vardagslivet och i arbetet främjar och kanske rent av hyllar det framåtskridande, det tekniska, det flytande och flyktiga så pass att ledighet kräver en motpol? Vi söker oss då till *autenticitet* och fasthet, något stabilt och *ursprungligt*. Ursprunget framställs ofta som paradiskt och romantiskt. Den finns en längtan efter det *goda* och *äkta*

livet och det är genom möten, samtal, bilder och texter som de gemensamma värderingarna av den goda reseupplevelsen förmedlas och bekräftas. Turisten konsumerar upplevelser. Kameran är ett viktigt hjälpmedel när det gäller att *bevara* och dokumentera dessa upplevelser. En paradox, fortsätter Andersson Cederholm, eftersom en upplevelse konsumeras samtidigt som syftet är att bevara den. Turistens värld byggs upp efter estetiska kriterier. (Andersson Cederholm 2002) Dagens postmoderna samhälle har således estetiserats. Turismen är världens största industri. En industri är en ekonomi. Världens största industri styrs således av visuella estetiska värderingar.

Hur sammansmälter dessa fyra ovan nämnda karaktärer i livsstilar? Anas en rejäl nypa schizofreni i varje postmodern människa? En viktig punkt som sammanför flanören, vagabonden, turisten och spelaren är den som behandlar allmän moral och politik. Det moderna samhället flyttade det moraliska ansvaret från subjektet till en överhet i form av något högre förvaltande organ eller till *det flytande ansvaret inom byråkratin* som Bauman uttrycker det. En utveckling som inte är avslutat men måhända mindre avgörande idag. Bauman menar att den syn på moral som hägrar i det postmoderna inte är sprungnen ur byråkratins reglering av sociala processer och samordning av handlingar utan av de beskrivna postmoderna levnadsstrategierna. Inom dessa sammanvävda strategier existerar inte ömsesidiga plikter och skyldigheter. *Den Andre* hålls alltid på behörigt avstånd. Den Andre ses i första hand som föremål för

74

en estetiskt inte moralisk värdering. Smak går före ansvar. Frihet från förpliktelser är beskrivande för alla strategierna. *Det allmänna resultatet är att tiden fragmenterats i episoder som var och en är avskuren från sitt förflutna och sin framtid. Var och en slutet i sig själv och självtillräcklig. Tiden är inte längre en flod, den är en samling dammar och pölar.* (Bauman 1994) Landskapet utgör spelplanen i detta *postmoderna konsumenternas livsspel*.

Men det är inte bara de fyra postmoderna levnadsstrategierna som fört med sig ett värderingssystem där det estetiska går före det moraliska och därmed upphöjt representationen över det representerade. Pilgrimen har inte bara blivit turist, resan har också blivit transport.

#### Bilden från en Resa och Bilden från en Transport

1700-talet var en kulturell guldålder. Reseintensiteten var hög och *Voyage Pittoresque* producerade en mängd reseromaner. Jonas Carl Linnerhielm gav 1797 ut den första svenska reseskildringen. Här beskriver han utförligt människor, detaljer och händelser:

*Strömmen forsar imellan täcka bräddar;  
och klippor, som mota dess sträckning, öka  
rörelsen och den hvita tragda, hvilken dub-  
belt liflig lyfter mot öfverskyggande Alar.  
Imellan dessas kronor ses den vackra sjön,  
dit strömmen slingrande rullar sig. På back-  
ens sluttning utmed vägen var en Tegelugn.  
Landsvägen äger här i trakten fasthet och  
jämnhet. Den resande får derföre med ökad*

75



*förnöjelse njuta de vackra utsigterne.* (Femtonde Brevvet: Resa från Carlstad genom Wadestena till Wexiö, Wexiö den 31 juli 1796. I: Linnerhielm 1985 s158)

Denna typ av skildringar upphör i och med uppfinningen - Järnvägen. Förhållandet mellan resenären och det rum hon färdas igenom förstörs när resandet går från häst och vagn till tåg. Järnvägens räta linjer och den hastighet med vilken tågen far fram bidrar till att avskärma transportekipaget från omgivningen. *Resan* har transformerats till *transport*. I transporten försvinner förgrunden i landskapsbetraktelsen. I det mer stillsamma resandet är det just förgrunden som gör att man känner att man befinner sig i ett *landskapsrum*. I samma stund som man utesluts från det rum man tidigare varit en del av förändras detta rum till en scen; en serie scenbilder med ständigt förändrade perspektiv. I och med järnvägens framväxt förflyttas alltså fokus från landskapet som produkt av mänsklig aktivitet till landskapet som vy, som något att enbart betrakta. Wolfgang Schivelbusch beskriver, i sin bok *Järnvägsresandets historia*, den process där *landskapsrummet* blir ett *geografiskt rum*. Begreppen kommer från Erwin Strauss (*Vom Sin der Sinne*). I landskapsrummet färdas man mellan olika delrum och varje delrum står endast i relation till avgränsande delrum. Det geografiska sammanhanget förstås genom landskapets växlingar. Det geografiska rummet däremot är systematiserat. Varje ort står i relation till övriga orter och en helhet som är koordinerad i ett koordinatsystem. Detta koordinatsystem har en nollpunkt

vilken hela systemet står i relation till och denna nollpunkt organiserar rummet. (Schivelbusch 1998)

Det nya betraktelsesättet - genom tågfenestret, tas under 1800-talet upp av vitt skilda personer helt oberoende av politisk eller ideologisk ståndpunkt. Det saknades en teknisk förklaring och man undersökte och spånade fritt efter konsekvenserna av detta nya fenomen. Meningarna gick isär om det var en positiv utveckling eller en negativ. Två av de positivt inställda personer, som Schivelbusch skriver om, är författaren Benjamin Gastineau och journalisten och publicisten Jules Clarétie. Gastineau skriver 1861 i sin bok *Järnvägsliv att tågets rörelse får landskapet att dansa och att ångkraften rycker kulisser och dekorationer med sig*. Clarétie talar om *ett flyktigt sceneri i vilket helheten kan förstås*. Ett panorama som skapar en överblick. *På några timmar uppvisar det hela Frankrike för er, framrullar för era ögon hela panoramat, en snabb följd av älskliga tavlor och ständigt nya överraskningar. Det visar er dock endast det väsentliga i landskapet, likt en konstnär i de gamla mästarnas stil. Begär inga detaljer utan den helhet i vilken livet finns! Till slut, efter att ha behagat er med sina mästerliga, färgrika bilder, gör det halt och lämnar av er vid ert mål.* (Clarétie 1865 s4) Det stora flertalet skribenter möter ändå det nya fenomenet med mer kritiska ögon. (Schivelbusch 1998)

Både rummet och tiden industrialiseras under 1800-talet. Industrialiseringen bidrar till förändringen av människans relation till

landskapet. Visuellt genom att resan transformeras till transport och fysiskt i och med att en stor mängd människor flyttar från landsbygden och in till stan och industrierna. Industrialiseringen, skriver Schivelbusch, konkretiserar Newtons mekanik. Dels i form av järnvägen och dels som ett resultat av järnvägen i form av seendet från kupéfönstret. Enligt Newton var det nämligen endast egenskaperna storlek, form, mängd och rörelse som objektivt kan iakttas hos tingen. Och så blir fallet nu; dofter, ljud och andra sinnesintryck försvinner i fartvinden. (Schivelbusch 1998)

Man skulle kunna hävda att transporterandet och den kvantitativa ökning av intryck från det genomresta landskapet som följer av den ökade hastigheten, kan liknas vid stadens informationsflöde. På samma sätt som i staden, borde detta då ge hjärnparaten mer material att bearbeta och bidra till ökad takt och ökad stress. Jag tror inte att så är fallet. Bubblan man färdas i, och hastigheten denna bubbla har, tror jag istället skärmar av. Det som passeras förvandlas till ett monotont bakgrundsflimmer. Transporten blir en paus och en andhämtning. Ett mellanrum. En frånvaro i landskapet. I det samtida resandet stiger man på i en nod och hoppar av i en annan. Det som finns där emellan hoppas över. I takt med att hastigheten ökar tydliggörs detta än mer. Tågtrafik - biltrafik - flygtrafik. Det är svårt att se att dessa mellanrum faktiskt är av lika stort värde som det som omger dem, det vill säga det som skapar mellanrummet - noderna. Resandet, eller transporterandet, är metropoliskt. Det

är bruset i noderna, ofta städernas brus, som dominerar det sammanfattade intrycket och allt som funnits på vägen försvinner.

Den spansk-amerikanska sociologen Manuel Castells skrev under mitten av 1990-talet triologin *Informationsåldern*. I denna försöker Castells se sammanhang, överblicka samtiden och ge en helhetsbild av det informationssamhälle vi idag lever i. Castells talar om nätverk och noder. En form av organisering som naturligtvis alltid förekommit men som informationstekniken bidrar till att göra dominerande. Tvärtemot vad som är lätt att tro leder, menar Castells, inte informationstekniken till distansarbete och geografisk lokalisering. Med ökad nätverksorganisering blir det viktigare att fysiskt befinna sig i nätverkets noder. Det är helt enkelt där hyror och markpriser höjs. Konkurrensen om att få ingå i nätverken och de flöden där pengar, makt och mening cirkulerar är hård. Den stad eller plats som inte lyckas bli en god nod avfolkas och dess betydelse minskar i den nya världen. *Flödesrum* och *platsrum* blir till två nya begrepp. Flödesrummet - informationssamhällets nätverk och platsrummet - en lokalitet med ett fysiskt sammanhang. (Castells 2000)

Castells skriver: *Människor lever alltså fortfarande på platser. Men eftersom våra samhällens funktion och makt organiseras i flödesrummet, förändrar den strukturella dominansen från dess logik grundligt platsens betydelse och dynamik. Erfarenheten, som är relaterad till platserna, lösgörs från makten och betydelsen abstraheras alltmer*



från kunskapen. Resultatet blir en strukturell schizofreni mellan två rumsliga logiker som hotar att bryta ner samhällets kommunikationskanaler. Den dominerande tendensen går mot en horisont av nätverksbundna, ahistoriska flödesrum som vill tvinga sin logik på spridda, isolerade platser som har alltmer svagare relation till varandra, som är alltmer oförmögna att dela kulturella koder. Om inte kulturella och fysiska broar medvetet byggs mellan dessa båda rumsformer kan vi gå mot ett liv i två parallella världar, vilkas tid inte kan mötas eftersom de förvrids till skiljda dimensioner i en social hyperrymd. (Castells 2000 s431)

**Min färd vill belysa det som finns mellan noderna; det som hoppas över; bakgrundsflimret; mellanrummen. Filmkameran kan ses som ett redskap och filmandet som en metod för att hitta dessa mellanrum. Med filmkameran letar jag upp det jag vet existerar men ändå inte vet existerar, eftersom detta sällan representeras som en förgrund med ett egenvärde. Det jag söker är den delen av landet som utgör större delen av landet och som är landet; i landet på landet. Jag är fortfarande en betraktare men försöker att, i rollen som betraktare, se så mycket som möjligt. Mitt mål är aldrig att bli en deltagare. I transporten kan man aldrig delta, men filmen får mig att titta och se istället för att bara titta. Jag hittar mellanrummen och ser dem. Jag ställer mig kritisk till det ökande avståndet mänskliga – landskap. Allt färre människor har idag direkt kontakt med det landskap**

**hon ändå är en del av och som hon aktivt bör vara med att forma och förvalta. För de allra flesta är det på detta passiva sätt som mellanrummen idag upplevs. En upplevelse som egentligen inte alls kan räknas som en upplevelse. Det stilla och monotona rationaliseras bort. Det är mängden nya intryck och mängden variation som räknas. Noderna i form av städer, orter, köpcentra et cetera har ett värde och det som finns där emellan försvinner. Landsbygden sorteras bort och hamnar långt ner på den hierkiska stegen.**

Landskapspanoramamat sett från bilrutan eller fönstret i tågkupén snuddar vid att framstå som sin egen representation. Kan det vara så att detta är det närmaste representationen och det representerade kan komma varandra? Bilden styr upplevelsen och hastigheten raderar och modellerar i landskapet.

## DAG 6-DAG 7

1500 km

**Film kl 14.00, dag 6:** Tall, björk, låga små träd med enskilda uppstickande toppar. Kargt, grönbrunt, brunt, gulbrunt. Låga björkar. En sjö skymtar mellan stammar, I bakgrunden barrskogsbeklädda kullar...

**Film kl 00.05, dag 7:** Tallsi-  
luetter, några björkar, mellan  
stammar en lysande ljusst

blå stilla sjö, på andra sidan siluetten av böljade trädbe-  
klädda kullar...

### Bilden – den Kollektiva

För att förstå världen måste man förenkla. Det är så fördomar uppstår. Ibland är dessa befogade andra gånger helt obefogade. Ofta bottnar de ur en mer eller mindre sann erfarenhet, men det uppstår problem när schablonbilderna stelnar samtidigt som tiden förändras.

Per-Markku Ristilampi beskriver kultur som den sociala och materiella verklighet i vilken våra minnen skapas. När man kollektivt försöker skapa identitet för en plats använder man sig av representationer, hämtade från historien eller framtiden, som ger oss en känsla av identitet i form av utopier och visioner. Statspropaganda och kommersiell reklam kan både bygga upp dessa kollektiva minnen och sedan utnyttja de känslor som sätts igång när bilder som väcker liv i dessa minnen visas. (Ristilampi 2003)

82

Ett territoriums uttryck - Vem uttrycker det? Hur uttalas det och hur tar det sig uttryck? Sverker Sörlin skriver att det är våra inre bilder som delar upp och grupperar landområden i nationer och regioner och som ger områden olika värden. För att kunna förstå nationer och regioners tillkomst och uppbyggnad måste man reda ut vad det är som gör att vissa områden är högre värderade än andra. Det fysiska landskap vi omges av utgör endast ett råmaterial för vår mentala bild av det. Detta landskap har sedan gång

på gång återgivits och den faktiska bilden producerats genom kulturella processer och historiska händelser, medvetna eller omedvetna, i pedagogiskt syfte eller genom annan litteratur, konst, poesi et cetera. Denna ständiga påverkan homogeniserar och bidrar till en allt starkare nationell landskapsmyt. Bilden av dessa avgränsade landområden är kollektiva. Till största del inte grundade på egna upplevelser av platsen utan av sedan tidigare av andra producerade bilder av den. (Sörlin 1999)

Den kollektiva bilden av landskapet, skriver Tomas Germundsson, fokuserar ofta på estetiska värden, vilket tenderar till att ge det visuella ett egenvärde utan förankring. Det som vi visuellt värdesätter är idag sällan sammankopplat ekonomiskt, politiskt och socialt. Detta ideala nationella arv leder till en naturalisering av landskapet till en *naturlig* idealform. Det blir något att sträva efter. Allt annat anses onaturligt. (Germundsson 2005) Bilden av det svenska landskapet som ett pastoralt jordbrukslandskap är ett tydligt exempel på detta.

83

## DAG 8 740 km

**Film kl 20.00:** Ett järnvägsspår som löper parallellt med vägen, däremellan gräs, på andra sidan tät blandskog med varierande höjd, mest gran. Ett gult trähus. Berg i dagen, viltstängsel, blandskog, ett

rött hus, en busstur, berg i dagen...

### Bilden som Talar – Konst och Reklam

Bilder talar och förför. Samspelet mellan faktorer som färg, ljus, vinklar och symboler påverkar oss. Giovanna Jörgensen-Hatt gör i sin skrift *Bildbuskap* en historisk exposé: Att framföra budskap via bilder har man gjort ända sedan grottmålningarnas tid för 15-20 000 år sedan. När världen skulle kristnas användes bilderna som propaganda. Ikonklasser och ikonofiler stred inom kristendomen om bildens uppgift och betydelse. Ikonerna dyrkas fortfarande i den ortodoxa kyrkan. Under renässansen gör skråna, som hantverkarna var organiserade i, gärna reklam för sig själva genom att sponsra konstverk till offentliga miljöer. Man insåg alltså redan då att konstverk kunde fungera som propaganda. Under barocken ökar bildmångfalden och bilderna skiljer sig väsentligt mer åt beroende på vilket land de kommer ifrån och vilken uppgift de har. När kristendomen väl hade etablerat sig i Europa bröt religionsstrider ut och en uppdelning gjordes mellan katoliker och protestanter. Inom katolicismen hade man nu bestämt att de religiösa bilderna skulle väcka känslor hos betraktaren, till skillnad från renässansens konst som vädjade till det förnuftiga och intellektuella hos människan. Under 1700-talet råder en mer lättsam stämning. Nu skulle bilderna vara till förnöjelse istället för att utmana intellektet och moralisera. Efter den franska revolutionen fick konsten åter en viktig pedagogisk och propagandistisk roll och mot slutet av 1700-talet började man också

84

experimentera med fotografering vilket snart kom att ta över många av konstens representativa uppgifter. När det under det sena 1800-talet blev möjligt att massproducera fotografier och i och med att tryckkonsten utvecklades skedde en uppdelning mellan *populärkonst* och *finkonst*. Gustav III startade under sin tid som regent, det vill säga sent 1700-tal, akademierna. Detta gav konstnärer ett visst beskydd från kung och stat som de inte tidigare haft. Det blev lättare att etablera en konstnärlig verksamhet vilket gav en ekonomisk trygghet som skapade förutsättningar för utveckling - den fria konsten föddes. Impressionism, expressionism, kubism... Konsten som något fritt är med andra ord, historiskt sett, relativt ny. Tidigare innebar att vara konstnär att arbeta efter strikta kontrakt med uppgift att sälja en religion, ett krig, ett stadsskick eller en moral. Denna uppgift har numera dagens reklambyråer. Idag är alltså konst och reklam två olika typer av budbärare och oavsett om vi vill det eller ej så är reklamen ett bildspråk vi alla får del av.

Nu är jag på väg bort från Orsa. Kör på väg 45. Klockan är nio. Äntligen har jag lite nya krafter. Sov hela dagen igår efter att ha kört tjugofyra timmar i sträck. Jättedumt jag vet. Hade grym träsmak i baken efter 150 mil. Körde hela vägen ner från Karesuando till Orsa. Det var fantastiskt att köra på natten, det var därför jag fort-

85

satte. Framemot småtimmarna blev det jobbigt och jag var tvungen att stanna tre gånger. Det gick bara att halvsova en halvtimme åt gången sen blev det för kallt. Dessutom extremt läskigt med mörk skog och passerande långtradare... men jag var tvungen. Sista gången låg jag och slumrade till soluppgången över Storsjön. Storslaget! Har fått betala två tankningar och en vandrarhemsnatt på krita. Är pank. Pengarna har inte kommit in på kontot som de skulle. Nu är det äntligen måndag så förhoppningsvis har det kommit in pengar idag.

### Bilden som Säljer

*Längtan efter gemenskap, kärlek, ömhet, rikedom, trygghet, hälsa, långt liv; dessa behov har varit konstanta hos människor i alla tider. Dagens reklam bygger på bildens uråldriga magiska funktion. Reklamen möter våra innersta önskemål, drifter och behov, samt erbjuder en trygghet eller en lösning på våra problem. Reklambilden är inte bara en illustration, den är den spegling av den verklighet vi vill göra till vår.* (Jørgensen-Hatt 1992) Natur och landskap används allt oftare som bakgrund i reklamen för en mängd olika produkter. Landskapet används som en arena för sociala aktiviteter och kopplas därför ihop med myterna om människors ideal, längtan och fritidsaktiviteter. Åsa Thelander beskriver i sin avhandling landskapet som

framställs i resreklam som idylliskt, standardiserat och platslöst. (Thelander 2002) En sandstrand i Thailand skulle till exempel lika gärna kunna vara en sandstrand på Mauritius. Samtidigt finns en stor marknad för alla de turister som söker det unika, annorlunda, äkta och många gånger också äventyrliga. Oavsett vilket så skapar reklamen landskapsvärden och konserverar dem.

I språkliga beskrivningar av miljöer och fenomen är det i adjektiven tonvikten ligger. Det är adjektiven som skapar nyanserna och därmed är det de som bestämmer beskrivningens vinkling. Vad motsvarar adjektiven i ett fotografi? Är de jämförbara med kamera-vinkeln, ljuset, skärpa, fokus...?

Igit Rogoff talar om visuella meningar och om hur dessa idag rör sig i vår värld på samma sätt som muntliga och skriftliga. Friheten att förstå meningar i relation till bilder är större för bildbeträktaren än för den som lyssnar eller läser. I text och tal framgår ofta budskapet tydligare. Möjligheten att manipulera blir därmed också större genom bilden. Bilden kan tala till vårt omedvetna, till våra känslor och till våra minnen på ett direktare sätt än vad texten är förmögen till och de når oss också snabbare än vad en text gör. (Rogoff 2001) I stort sett alla bilder i det offentliga rummet säljer något. Är det inte en produkt eller tjänst så är det ett land eller en region. Ett turistmål säljs för att denna region eller detta land i sin tur ska kunna sälja sina varor och tjänster.

Det är så märkligt med de här gränserna... vänta nu ska jag bara svänga... var är jag nu då...

Det är så märkligt med dessa gränser. Det slog mig tidigare idag. Man kliver ur bilen, hör en dialekt, och alla pratar jättebrett. Så sätter man sig i bilen, och efter en timme eller två så pratar alla lika brett, men med en helt annan dialekt. Nu är jag i Norge. Jag har kört in på en liten liten grusväg rakt in i skogen och kört över den norska gränsen på den här lilla vägen. Och det är samma väg, det är samma träd allt är samma men så helt plötsligt mitt i skogen så är skyltarna på norska. Dessa märkliga gränser.

### Bilden som Konsumtion

... *precis som de gamla vykortet inte visar det Maurilia som en gång fanns utan en annan stad, som händelsevis kallade sig Maurilia liksom den nuvarande.* (Calvino 1999 s40)

Modernitet är vad som varit konstituerande för den rådande svenska nationella identiteten. Det var genom den moderna omvand-

lingen som de starka banden mellan staten och storindustrin knöts. Ett starkt samarbete som är speciellt för Sverige. (Ristilammi 2003) Svenska folket skolades i *god smak*. Det var en estetik sprungen ur den starka politiska ideologi som fått fart. Funktionalism och folkhem – en strävan mot ett nytt klasslöst samhälle där ett litet ord som *vår*; *vårt* samhälle och *vår* bostad skulle knyta ihop nationen. Det nya fenomenet massproduktion gjorde det möjligt för modernitetens vindar att snabbt blåsa in i slott och koja. Från 1930-talet och flera decennier framåt byggs *den svenska rikssmaken* upp, på alla plan och i skiftande medier. *Estetiken naturaliserades i begrepp som Det praktiska, Det rejäla, Det trivsamma, Det förnuftiga och inte minst det moderna.* (Löfgren 2001 s166) Det var under denna tid som Sverige på allvar började marknadsföra sig. *Swedish Style*, *Swedish Modern* och *Swedish Living* blev kända begrepp utomlands och växte snabbt till ett varumärke för Sverige. Värderingarna som dessa begrepp en gång skapades av lever kvar och det är inte bara designobjekt som dessa begrepp marknadsför som kopplas ihop med denna lätthet, renhet, enkelhet och hälsa utan bilden av hela det svenska samhället ses i mångt och mycket fortfarande som ett slags funktionalistiskt folkhem. Bilden av svensk design är lätt att härleda till bilden av det svenska landskapet; Enkla rena former, få detaljer, stramt, färglöst, trä, monoton. Sverige har i sin nationella marknadsföring profilerat sig på livsstil och landskap på ett sätt som är svårjämfört med något annat land. Alla svenska stadsministrar har till exempel fotograferats och filmats

ute i naturen. Så fort ett personporträtt av en viktig svensk personlighet ska göras ska det promeneras i skogen, åkas skidor, fiskas... Och så all reklam – Bregott, Pripps Blå, Norrlands Guld, Grumme, Volvo et cetera et cetera. De varumärken som vill förknippas med Sverige utgår alla i sin markandsföring från det svenska landskapet. *Naturligt* är ett högt positivt värderat ord men det finns en konflikt i detta; det svenska som varumärke säljer en landsbygd som är renad och rensad från sin autenticitet. Självla landsbygdens livsvillkor har putsats bort. Det som ses som en naturlig bakgrund och scen till produkter från Svenskt Tenn eller Yllet är i själva verket dess motsats.

När världen och Europas gränser öppnas alltmer, blir varje land till en vara som ska konkurrera på en kapitalistisk marknad. *Vi måste jobba mycket mer särskiljande och målmedvetet för att sälja Sverige*, säger Thomas Bruhl, vd för Turistrådet till DN: s Peter Letmark. Identitet används inte för att sätta ord på det innersta och mest personliga utan det handlar istället om att marknadsföra en påklistrad yta, i ren modernistisk anda. Så kallad *National branding* används numera som en självklarhet av den svenska regeringen. Kultur ska säljas och då främst design, musik och mat. I en skrivelse som regering lämnade till riksdag vid årsskiftet 2005/2006 står det att kulturen bidrar till att stärka Sverige bilden i ett alltmer internationellt och vidgat Europa. (Letmark DN 2005-10-20) Sveriges rese- och turistråd, SRT har som uppgift att, efter regeringens riktlinjer, marknadsföra Sverige utomlands.

Svenska staten äger 50 procent av aktierna. Som så ofta är det inte bara *vad* man lyfter fram utan *hur* man gör det och SRT har nu en ny strategi för hur Sverige ska säljas. Det räcker inte med att producera annonser och reklamfilmer, utan den nya metoden går ut på att betala utländska journalister för att komma hit och skriva om svensk kultur. *Det fungerar inte längre med reklamfilmer och affischer. Man måste tänka annorlunda idag. Det bästa sättet att bygga ett varumärke är att skaffa redaktionellt innehåll*, fortsätter Thomas Bruhl. (Letmark DN 2005-10-21)

Varumärket Sverige är det femte starkaste i världen enligt en lista som en gång i kvartalet sammanställs av Nation Brand Index. 25 900 personer från 35 länder har fått rangordna 35 länder utifrån deras uppfattning av styrelseskick, näringsliv, folk, kultur och turism. Varumärket är värt 3 111 miljarder kronor. Jämför detta med Coca Cola som beräknas vara värt 532 miljarder. (www.si.se 2006-02-21)

Ewa Kumlin, vd för Svensk Form skriver i Form 6/2005: *Swedish design är ett värdefullt varumärke ute i världen. Vi måste vara rädda om det, förvalta dess verkliga innehåll och lyssna på efterfrågan*. Under ett seminarium i juni 2004 anordnat av Svenska Institutet, som jobbar på uppdrag av regeringen, kom man fram till att representativitet inte är lönsamt ur marknadsföringssynpunkt. Så även om många eller kanske rent av flertalet svenskar inte känner igen sig i bilderna av folkdräkter, gärdesgårdar, renar framför midnattssolen och midsommarstänger så är



det detta som anses exotiskt i ett globalt perspektiv. Och det exotiska säljer. Multikulturella samhällen och trendkänsliga storstäder finns det däremot gott om världen över. På ett år har antalet besökare på Svenska Institutets sida sweden.se ökat med 60% (www.si.se 2006-02-13)

Svenska Institutets uppgift:

*Att sprida kunskap om Sverige i utlandet och att stödja utbyte med andra länder inom kultur, utbildning, forskning och samhällsliv i övrigt. Genom denna verksamhet ska institutet främja svenska intressen. SI har också uppgifter inom det internationella utvecklingssamarbetet. En stor del av arbetet bedrivs tillsammans med svenska ambassader och generalkonsulat. Att skapa goodwill och förtroende för Sverige är en viktig del av den svenska utrikespolitiken. Det ökade internationella beroendet och samarbetet har gjort det ännu viktigare, inte minst för ett land som Sverige, att "placera sig på världskartan". (www.si.se 2006-02-13)*

92

För att stärka den nationella identiteten trycks det på samma komponenter även inom landet. Design, musik och mat – kommer estetiken inom dessa genrer att uppdateras, förnyas och förändras? Vad skulle hända med Sverige om vi slutade trampa i samma spår? God smak har diskuterats och debatterats mycket på senaste tiden, men vågar vi lämna den rådande svenska rikssmaken? Kommer nationen då att hålla samman? Såklart existerar ett ifrågasättande. *Designhistorien, liksom andra historier går i cykler och överlappar varandra, det accepterade*

*ifrågasätts och ifrågasättandet accepteras/.../Utmaningen är inget självändamål. Den ska inte bara störa ordningen utan bidra med en ny. Orden är Rodrigo Benaventes, grafisk formgivare. Ifrågasättandet liknar han vid ett tonårsuppror. Han skriver i Form 6/2005 att en förälder med gott självförtroende, i det här fallet den stadiga schablonbilderna av svensk design, är tolerant och ser inte ifrågasättandet som ett hot. En förälder har ett ansvar och arbetar och tjänar pengar åt sin familj. Det måste designetablissemanget också göra. (Benaventes 2005)*

Ska man då vända på det och se schablonbilderna som snöplogar vilka banar väg, istället för att täppa till vägen? Som förälder som betalar för sina barn i väntan på att de ska växa upp för att då *förhoppningsvis* kunna försörja sig själva. Eller är det så att så länge vi håller fast vid de gamla idealen så är samhället en imitation av sig självt? En imitation som längtar så efter det autentiska att representationen blir verkligare än det representerade. Dessa ikoner blir till slut *sannare* än det som de representerar. Ikonerna som representation av en nation bygger på Norberg-Schultz teori om att en plats innehar en själ, en *inneboende* ande, *Genius loci*. Något fast och fixerat, statiskt, oberoende av yttre förändringar. Sverige sett som en helhet med en speciell karaktär och atmosfär skapad av fasta element. Sker en förändring högst naturligt när tiden är mogen eller finns det bromsklossar? Oavsett vilka schablonerna är och blir så är det dessa som symboliserar och medierar. Fysiska objekt och bilder samlar, konstruerar och produce-

93



rar nationen. Det gäller att vara medveten om det.

## DAG 10 294 km

**Film kl 22.10:** Öppet, platt, mycket himmel, mycket land, frodigt, enstaka bulliga träd, mjuk siluett, några hustak, en kraftledningsstolpe. Statoil, industribyggnader, flaggstänger, parkering, Preem, stor tom parkering, köpcentra, rondell. Höghus, parkering... röd skåpbil.

## Epilog

Och så kommer turisten hem. Turisten kommer *alltid* hem. Hemmets existens gör att jakten på äventyr blir lite lagom spännande. Hemmet finns där som en trygghet i futurum, aldrig i presens. För när turisten väl är hemma upphör hon med ens att vara turist.

Läste i tidningen igår; någon hade skrivit något om någon. Beskrev dennes dramatik metaforiskt:

*Och ju tystare landskapet blir/.../desto tydligare blir sikten.*

Har funderat mycket kring detta. Tolkat och tolkat om. Instämt och tagit avstånd. Kände att det var ett budskap till mig såhär i svallet av en grans resa. Visst har sikten blivit tydligare efter denna färd. Och landskapet har varit tyst. Men är det därför jag fått en klarare blick? Flimmer och brus skymmer, javisst. Till slut ser man inte skogen för träden - så som i staden. Bildflimmer. Bildkonsumtion. Men transportens hastighet skymmer också. Sikten blir som tydligast när du befinner dig i landskapet. Inte bara betraktar. Rev i alla fall ut citatet och satte upp på kylskåpet. Där sitter det nu som ytterligare ett fragmentariskt klipp till min postmoderna karaktärsamling... för mig att fundera lite till på.

*Jag förstod att jag måste befria mig från  
de bilder som hittills hade gått före de ting  
jag sökte: först då skulle jag lyckas förstå  
Ipazias språk.*

(Calvino 1999 s58)

## Källor

### Böcker och Tidskrifter:

Andersson, Lena, *Majas alfabet*, Danamrk 1985

Andersson Cederholm, Erika, *Resenär – inte turist!*, 2002. I: Svenska Turistföreningens Årsbok 2002, Viborg 2002

Andrén, Anders, *Landscape and settlement as utopian space*, 1988. I: Fabeck & Ringtved, *Settlement and Landscape*, Århus, s383-393

Arendt, Hannah, *Kris i kulturen*, 1968. I: Ord & Bild, 2-3/2003

Arnstberg, Karl-Olov, *Typiskt svenskt, 8 essäer om det nutida Sverige*, Falun 2005

Bauman, Zygmunt, *Från Pilgrim till Turist*, 1993. I: Moderna Tider, september/1994

Benavente, Rodrigo Gutierrez /Nyholm, Samuel, *Swedish*, 2005. I: Svensk Form, 6/2005

Bourassa, C. Steven, *A paradigm for Landscape Aesthetics*, 1990. I: Environment and Behavior, vol.22 n.6

Calvino, Italo, *De osynliga städerna*, Danmark 1999

Castells, Manuel, *Informationsåldern, Band 1: Nätverkssamhällets framväxt*, Uddevalla 2000

Clarétie, Jules, *Voyages d'un Parisien*, Paris 1865, s4

Cosgrove, Denis, *Prospect, perspective and the evolution of the landscape idea*, 1985. I: Transactions of the Institute of British Geographers, s45-62

Daniels, Stephen, *The political iconography of woodland in later Georgian England*, 1988. I: Cosgrove, D/Daniels, S, The iconography of landscape, Cambridge 2002

Danielson, Jan, *Bondeboken*, Värnamo 1998

Ericsson, Lars O, *I skärningspunkten mellan Cirkulation och Konsumtion: Turism*, 2005. I: Tourist Class, Malmö 2005

Germundsson, Tomas, *Regional Cultural Heritage versus National Heritage in Scania's Disputed National Landscape*, 2005. I: International Journal of Heritage Studies, 11(1):21-37

Greider, Göran, *Fucking Sverige*, Danmark 2004

Grinell, Klas, *Sevärda utlänningar om turism*, 2005. I: Tourist Class, Malmö 2005

Gunnarsson, Allan, *Träden och människan*, Kristianstad 1998

Harley, J.B, *Maps, knowledge and power*, 1988. I: Cosgrove, D/Daniels, S, The iconography of landscape, Cambridge 2002

Hallberg, Peter/Lernestedt, Claes, *Svenska värderingar*, Bjärnum 2002, s9-18

Hägerhäll, Caroline, *The Experience of Pastoral Landscapes*, Alnarp 1999

Hägg, Göran, *Svenskhetens historia*, Finland 2003

Kosuth, Joseph, *Konsten efter filosofin, 1966-1990*, 1993. I: Skriftserien Kairos, Från 60-tal till cyberspace, Stockholm 1997

Källström, Staffan, *Riddaren av det moderna. Om värdenihilism och samhällsbygge*. I: Hallberg, Peter/Lernestedt, Claes, Svenska värderingar, Stockholm 2002

Jørgensen-Hatt, Giovanna, *Bildbudskap*, Arlov 1992

Linnerhielm, Jonas Carl, *Bref under resor i Sverige, volym I*, Malmö 1985

Löfgren, Orvar, *En smakfull nation*, 2001. I: Tänk: 21 inlägg om framtidens stad, Malmö 2001, s163-169

Micheletti, Michele, *Shopping som den lilla människans stora ansvar*, 2002. I: Hallberg, U P, Svenska värderingar, Stockholm 2002

Norberg-Schultz, Christian, *Fenomenet plats*, I: Skriftserien Kairos, Arkitekturteorier, Stockholm 1999

Olwig, Kenneth R, *Når utopien handler om at komme på kortet, kan byplanlægningen godt komme till kort*, 1992. I: Byplan (1), s16-20

Olwig, Kenneth R, "This is not a landscape": *circulating reference and land shaping*, 2004. I: European rural landscapes: persistence and change in a globalizing environment, s41-65

Olwig, Kenneth, *Views of Nature*, 1993. I: Lundgren, Lars J, Views of nature, Stockholm, s90-103

Ristilammi, Per-Markku, *Mim och verklighet*, Eslöv 2003

Rogoff, Irit, *Studying visual culture*, Great Britain 2001

Schivelbusch, Wolfgang, *Järnvägsresandets historia*, Bjärnum 1998

Skogsstyrelsen och Turistdelegationen, *Sko-gen och turismen –en gren av naturturismen*, Kristianstad 2001

Svenska turistföreningens årsskrift 1960, *Bygden*, Stockholm 1960

Sörlin, Sverker, *The articulation of territory: landscape and the constitution of regional and national identity*, 1999. I: Norsk geografisk tidskrift, vol95: 103-112

Thelander, Åsa, *En resa till naturen på reklamens villkor*, Sociologiska institutionen, Lunds universitet 2002

Vessby, Malin, *Nyansera national branding*, 2005. I: Svensk Form, 6/2005

Vessby, Malin, *Statlig designsatsning*, 2005. I: Svensk Form, 6/2005

Wood, Denis, *The power of maps*, London 1993, s1-3, s70-94

Zumthor, Peter, *Ett sätt att se på saker*, 1988. I: Caldenby C & Nilsson F, Ur ett pågående samtal om arkitektur, Laholm 2002

Ödmann, Ella/Bucht, Eivor/Nordström, Maria, *Vildmarken och välfärden*, Stockholm 1982

#### **Tidningsartiklar:**

Jönsson, Dan, *Dags att tygla konsten!*  
Recension av: Balle, Solvej, *Det umuliges kunst*, DN 2005-01-25

Letmark, Peter, *Musik och mat ska sälja Sverige*, DN 2005-10-20

Letmark, Peter, *Sverige betalar för utländsk press*, DN 2005-10-21

Letmark, Peter, *Tina ska sälja Sverige*, DN 2005-10-22

Sontag, Susan, *Hon brottades med sin samtid*, DN 2004-12-30

[www.si.se](http://www.si.se) 2006-03-20

[www.sna.se/webbatlas/kartor/](http://www.sna.se/webbatlas/kartor/) 2006-02-07

[www.ne.se](http://www.ne.se), sökord *Montesquieu*, 2006-02-19

[www.ne.se](http://www.ne.se), sökord *Sverige*, 2006-03-20

**Film, TV och Radio:**

*Dagens eko*, P1, Sveriges Radio, 2005-10-25

Lindström, Fredrik, *Svenska dialektmysterier*, SVT, 2006-02-08

P4, Sveriges Radio, 2005-06-08

Syrén, Lisa, P4 Kronoberg, Sveriges Radio, 2005-06-06

*Vädret*, P4, Sveriges Radio, 2005-06-07

Wenders, Wim, *Lisbon Story*, Road Movies Filmproduktion; Madragoa Films cop. 1994

Wilén, Lars, Börjesson, Anders, *Naturmorgon*, P1, Sveriges Radio, 2006-06-06

104

**Muntliga källor:**

Larsson, Anders, 2006-03-29

Olwig, Kenneth R, Föreläsning: *The map in the landscape*, Alnarp, 2005-09-20

**Internet:**

[www.naturvardsverket.se](http://www.naturvardsverket.se) 2005-09-22

[www.si.se](http://www.si.se) 2006-02-13

105

## Abstract

This diploma work, with the title *Represent and Consume the Land – I drove following the picture of a spruce through Sweden*, is presented as a film and an essay and the aim is to explore the perception of an individual with the film as the medium. To reach this, it is necessary to destabilize my own reality, to explore myself at the same time as I study landscapes and representations of landscapes. The diploma work focus on representations of landscapes of Sweden, external pictures and internal images. The picture is a very strong medium that holds and communicate myths, about the landscape and about the nation. Together these are myths about the land. Close your eyes and think about Sweden... What do you see? The first thing that appeared to me was a spruce, therefore I drove following the picture of a spruce through Sweden. The spruce – one type of picture, the map – another type of picture. One internal and one external representation of the same landscape. The frame of this landscape is the border of the nation. I drove a car in the border between these two representations without any destination except the journey itself. In one way a journey ruled by chance, in another way a journey ruled by me. In the film I use the same fixed camera angle throughout all the scenes and I film according to a determined schedule. I film, photograph, collect pictures and record my impressions through the way. This recorded diary constitutes the basis of the essay.

107

This is a part of my recorded diary:  
Finally it has stopped rain-



ing. Have been sitting in a café in Kisa. Very cosy with a low ceiling and Pelargoner in the window. What my film shows... is pictures, that we see but maybe not register. Everyone register pictures in different ways, and I register pictures in my way... which is a way that sometimes could be seen in my photographs. But with the film... it's so exciting to watch the film, because it highlights new parts of the landscape. The film is ruled by me, it's my journey and my stops along the way, but it's not my frame and my selection. By that I catch the backdrop of my journey and, through the representation, I notice it in a different way. The backdrop gets suddenly a higher value. From being a backdrop... the film is moving it to the front... Time to continue driving.

108

Just have to say that I'm lost again... these narrow roads... it's impossible, they can consist of gravel as well as of asphalt, they can be smaller or bigger... you just can't see it on the map. And all the small villages... some are represented on the map and some are not. I can't orientate...

ok, now I am on a new way, but where... Just wonder what my spruce will look like when I am finished...

The spruce, is it a frozen naturalized icon of Sweden?. An icon among others through which the landscape is valued? An icon that design the image of Sweden, that shapes the identity of the country and that is sold through pictures, within and without the borders of the nation?

The result of my diploma work is a form of a poetic study. A study in which I as a subject, constitute both the one who is studying and the one who is studied.

109



